

XLV. ÉVFOLYAM

3. SZÁM

1932. MÁRCIUS

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

**A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK ORSZÁGOS
EGYESÜLETÉNEK KÖZLÖNYE**

SZERKESZTI

KISS JÓZSEF

BUDAPEST, 1932

KIADJA A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK ORSZÁGOS EGYESÜLETE

A Magyar Tanítóképző, a nagyszünet kivételével, lehetőleg havonként jelenik meg. — Előfizetési ára egy évre 8 pengő.

A márciusi (3-ik) szám tartalma:

<i>Párvy Endre</i> : Szerkesztő változás	75
<i>Molnár Oszkár</i> : Búcsúszó	74
<i>Jaloveczky Péter</i> : A szaktárgyak módszere a tanító- és tanítónőképző-intézetekben	76
<i>Strauchné Entz Jolán</i> : Mit tanítson a szaktanár az alkotmánytan népiskolai módszertanából?	84
<i>Mihalik József</i> : Mit tanítson a kémia-fizika szaktanára tárgyainak népiskolai módszeréből?	89
Egyesületi élet. Szerkesztő változás. (105). — Főtitkár és titkár változás. (105.) — A miniszter üdvözlése. (105.) — <i>Mihalik József</i> : A januári taggyűlés. (105.) — <i>Kiss József</i> : A februári taggyűlés. (106.) — Választmányi ülés. (106.)	
Irodalom. <i>Tóth Mihály</i> : Szántás, vetés. A II. osztály tanítója számára. <i>Ism. Horváth János</i> . (107.) — <i>Ehrlich Antal</i> : Kétszólamú dalok népiskolai ünnepekre és egyéb alkalmakra. <i>Ism. Szalatsy Richárd</i> . (109.)	
Hírek. <i>Kerschensteiner György</i> †. (109.) — <i>Erdélyi Lajos</i> †. (109.) — <i>Nagy László</i> emlékezete. (110.) — Német tanítóképző-akadémiák megszüntetése. (110.) — Az új nevelés VI. világkonferenciája. (111.) — A jászberényi tanítóképző-intézeti tanárok előadásai a pedagógiai szemináriumokon. (111.) — A jászberényi tanítóképző-intézet népművelési tevékenysége. (111.) — Egyházi kinevezés. (112.) — <i>Nagy László</i> -emlékbizottság. (112.) — Előadás a mai polgáriiskolai tanárképzésről. (112.) — Szerkesztői üzenetek. (112.) — Nyugtázás. (112.)	

Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete.

Elnök: *Párvy Endre* áll. tanítónőképző-int. igazgató (Damjanich-utca 43. sz.).

Alelnökök: dr. *Frank Antal* (Budapest), *Móczár Miklós* (Jászberény), *Tabódy Ida* (Cinkota), dr. *Becker Vendel* (Szeged), *Hamar Gyula* (Sopron).

Főtitkár: *Mihalik József* (Budapest, VII. Damjanich-utca 43. sz., Áll. tanítónőképző-intézet.) Az egyesületi étellel kapcsolatos megkeresések, indítványok, adminisztrációs ügyek stb. a főtitkárhoz tartoznak.

Titkár: *Prohászka Ferenc dr.* (Budapest, I. Fery Oszkár-utca 40. Áll. tanítóképző-intézet.)

Pénztáros: *Pócza József* (Bpest, V. Báthory-u. 12. IV. em., kir. főigazgatóság.) Az egyesületi étellel kapcsolatos minden pénzküldemény a pénztároshoz irányítandó. Ide kell címezni a reklamációkat és a lakásváltozásra vonatkozó bejelentéseket.

Ellenőr: *Éber Rezső*. **Házalapezető:** *Jaloveczky Péter*.

Szerkesztő: *Kiss József* (Budapest, VI., Király-utca 110. II. 8. Tel.: Aut. 135—52.) Kéziratok, csempéldányok, ismertetésre szánt könyvek a szerkesztő címére küldendők.

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK

ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK

FOLYÓIRATA

XLV. ÉVFOLYAM

3. SZÁM

BUDAPEST, 1932

MÁRCIUS

SZERKESZTŐSÉG,
hová a lap szellemi részét illető
minden közlemény küldendő:
BUDAPEST,
VI., Király-utca 110. II. 8.
Kéziratokat nem adunk vissza.

SZERKESZTI:
KISS JÓZSEF

Tagsági vagy előfizetési díj
évenként 8 P. Az egyesülettel és
lappal kapcsolatos minden befizetés,
reklamáció PÓCZA JÓZSEF
egyesületi pénztáros címére (Bpest,
V., Báthory-u. 12., IV.) küldendő.
Hirdetések megegyezés szerint.

Szerkesztő változás.

Közlönyünk mai számának borítólapján meglepő változást konstatálhat a szives olvasó. Eltűnt róla Molnár Oszkár neve, melynek betűit pedig egy hosszú évtized értékes munkássága mélyen, feledhetetlenül lelkünkbe véste. Amily őszinte sajnálattal vesszük tudomásul a szerkesztőségről való lemondását, hisszük, hogy ő is ép oly fájdalommal búcsúzik el lapunktól, mely számára csak sikert, elismerést és közbecsülést szerzett. Jól esik azonban tudnunk, hogy nem elfáradás, meghasonlás, elkedvetlenedés érlelte meg elhatározását, hanem lelkiismeretessége és kötelességérzete. Új hivatali pozíciója: a főigazgatói ténykedés, ugyanis oly széleskörű, a fővárostól sokszor heteken át való távolléttel egybekötött munkakör, hogy mellette a szerkesztőség szintén nagy körültekintést és fáradságot igénylő tisztségét lelkiismeretesen betölteni nem lehet. Arra pedig, hogy az egyiket a másik rovására töltsse be, Molnár Oszkár nem képes. Meg kell tehát hajolnunk nemes barátunk érthető elhatározása előtt, azonban ez a meghajlás egyúttal Molnár Oszkár azon érdemeinek is szól, melyeket Egyesületünk érdekében 11 küzdelmes éven át szerzett. A legsúlyosabb időkben, közvetlenül a világháború és a forradalmak után, kapcsolódott bele Egyesületünk életébe, ahol tehetségével, munkásságával azonnal közfigyelmet keltett. Önzetlen tevékenységét 1922-ben a szerkesztői tisztséggel honorálta a közgyűlés s e pillanattól kezdve közlönyünk nivójának emelését és népszerűsítését tűzte is főcéljául. A feladat korántsem volt könnyű, hiszen nemcsak az anyagi erő, hanem sokszor bizony a békebeli idők szép összhangja is hiányzott. Törhetetlen akaratával, nagy munkabíráásával

s egyéniségének szeretetreméltóságával azonban minden akadályon győzedelmeskedett. Kitűzött célját nemcsak a lap számainak szaporításával, a rovatok változatosságával, az írásra hivatottak serkentésével, a beérkezett kéziratok gondos megválogatásával, hanem legfőképen széleskörű pedagógiai tudásával érte el, mellyel lapunk kormánykerekét mindig a legfontosabb cél: a tanítóképzőintézeti pedagógiának tökéletesítése felé tudta vezérelni. Komoly, értékes, szaklappá fejlesztette közlönyünket, melynek hasábjaitól távol tartott ugyan minden izgatást és támadást, de viszont férfias bátorsággal nyitott kaput minden tárgyilagos és jogos óhajnak, kritikának, legfőképen pedig a tanítóképző intézeti tanárság anyagi és erkölcsi helyzetének javítását célzó törekvésnek. Elévülhetetlen érdeme, hogy most, amikor leteszi a tollat, nemcsak tanítóképző intézetek, de az egész tanító- és tanárvilág körében elismert és figyelemmel kísért lapot ad át utódjainak, kiknek úgy a lap stílusával, mint szellemével hosszú időkre irányítást is adott a további szerkesztéshez.

Addig is, míg legközelebbi közgyűlésünkön tőle, mint szerkesztőtől, közvetlenül is elbúcsúzhatunk, ehelyütt fejezem ki Egyesületünk őszinte háláját és köszönetét a magyar tanítóképzés ügyéért 11 éven át folytatott nemes harcáért.

Párvy Endre.

Búcsúszó.

Új szolgálati beosztásom erkölcsileg arra kényszerít, hogy a *Magyar Tanítóképző* szerkesztői tisztétől megváljak.

Az Egyesület tagjainak minden tisztújító közgyűlésen rendkívül kitűntető módon megnyilvánuló bizalmából tizenegy esztendőn át szerkesztettem a *Magyar Tanítóképzőt*. Mint-hogy ebből a tizenegy esztendőből nem egy a magyar élet legkeserveesebb esztendői közé tartozott, a szerkesztés sem volt mindig könnyű munka. Volt idő, amikor nem hónapok, hanem félévek, sőt hosszabb időtartamok ékelődtek be az egyes lapszámok megjelenése közé. Hosszú időn át kellett gyűjtögetni az egy-egy szám megjelentetéséhez szükséges pénzt! És nemcsak az anyagi eszközökben volt hiány, hanem kéziratok is csak nagyon gyéren érkeztek. Fő azonban, hogy megbírkóztunk a nehézségekkel, folyóiratunk túlélte a kritikus éveket, ismét erőre kapott, s kezdi megközelíteni háború előtti terjedelmét.

Hogy mit csináltam az anyagi és szellemi nehézségekkel egyaránt küzdő folyóiratból, ennek megítélésére nem vagyok illetékes. Én csak azt érzem, hogy tizenegy év alatt a *Magyar Tanítóképző* nagyon a szívemhez nőtt és most nehezemre esik a tőle való megválás. Pályám folyamán ez volt a harmadik organum, amelynek szerkesztését a közbizalom reám ruházta. A szerkesztés, mondhatnám, lelki szükségletemmé lett. Bizonyára egyideig hiányát fogom érezni annak, hogy nem tervezhetek. A szerkesztő munkája ugyanis állandó tervezés, folytonos jövőbe-tekintés. Minden szám egy új probléma és a vele való foglalkozás a lelket az alkotás örömeivel jutalmazza.

Mikor 1921-ben a *Magyar Tanítóképző* szerkesztését átvettem, széleskörű programot adtam. Ezt a programot egészében megvalósítanom, természetesen, nem sikerült. Különöbben egy terv foglalkoztatott sokat. Aki 1921-ben írt *Beköszöntőmet* figyelmesen elolvasta, szemébe kellett öltetnie, hogy a megvalósítandó feladatok közé soroltam a tanítóképzői pedagógia kidolgozását. A tanítóképzői pedagógia ötlete akkor alakult ki lelkemben, amikor *Imre Sándornak Bevezetés a tanítóképző-intézeti tanári hivatásba c.* jeles dolgozatát olvastam.*) Az ötletből probléma lett, amelyet aztán analízis alá vettem, megrajzoltam körvonalait és a körvonalakon belül fontosabb részletterületeit.***) Majd egy előadásban újból revízió alá vettem a problémára tartozó gondolataimat. De elrejtve ott élt a tanítóképzői pedagógia gondolata az évfolyamok halmozódó munkájában, ott élt a szerkesztő tendenciájában, a lap irányításában, abban a mentalitásban, amely a szerkesztő kezét irányította. S a tanítóképzői pedagógiával való foglalkozás nem is szünetelhet soha, mert egyes területei olyan kérdéseket érintenek, amelyekkel foglalkozni a tanítóképzői tanárság soha meg nem szünhet. Örömmel nézem az Egyesület szakavatott kéztől irányított vezetését, amely erre az évre olyan kérdéssorozatot tűzött ki az Egyesületi tevékenység középpontjába, amely kérdéssorozat integránsan beletartozik a tanítóképzői pedagógiába.

Mielőtt búcsút vennék folyóiratunk szerkesztői tisztétől, kötelességemnek tartom, hogy a hála és köszönet meleg érzésével forduljak mindazok felé, akik munkámban segítettek,

*) Különlenyomat a *Magyar Tanítóképző* 1917. januári számából.

***) *A tanítóképzői pedagógia körvonalai.* *Magyar Tanítóképző* XXXVII. évf. 92—100 l.

akik a hozzájuk intézett kérésemre kézirattal válaszoltak. Hála és köszönet illeti a felsőbb hatóságot, mely az ország rendkívül súlyos helyzete mellett is jelentős anyagi segítséggel sietett folyóiratunk támogatására; hála és köszönet azoknak a lelkes, önzetlen buzgalmű kartársaknak, akiknek fáradozása lényegesen hozzájárult a folyóiratunk fenntartásához szükséges anyagi eszközök megteremtéséhez. Végül hála és köszönet minden egyesületi tagnak, aki tagdíját pontosan befizette, mert ezek nélkül az elsősorban számításba vett hozzájárulások nélkül Egyesületünk háztartásában egyensúlyt tartani nem lett volna lehetséges.

Köszönetem és hálám megújítása mellett tisztelettel kérem Egyesületünk tagjait, ajándékozzák meg közreműködésükkel, lelkesedésükkel és jóindulatú támogatásukkal azt a lelkes kartársat is, aki vállaira vette a szerkesztés terhét és sokszor kényes munkáját.

Molnár Oszkár.

A szaktárgyak módszere a tanító- és tanítónőképző-intézetekben.

Ha visszatekintek a multba s emlékezetembe idézem a tanári pályán eltöltött több mint két évtizedes működésemet, valami lehangoltság, keserűség tölti el lelkemet. Elégedetlen vagyok, mert olyan sok fölösleges energiát pazaroltam el hiába, amelyet más, hasznosabb munkára fordíthattam volna. Eszembe jut, hogy tanításaimhoz hosszú időn át sem tanácsadóm, irányítóm, sem pedig útmutatóm, felvilágosítóm nem volt. A két-három hivatalosan előírt, tanárjelölt koromban eltanított próbatanítás csak igen homályos nyomot hagyott emlékezetemben. Pedig akkor is sok kiváló szaktanár tanított és becsületes munkát végzett. Működésük terepét azonban — holmi csekély okok miatt — magas kínai fal zárta körül. Munkásságukat csak saját maguk, vagy legfeljebb egyes tanítványaik ismerték. És hány kiváló tanár dolgozik a jelenben, kiknek tevékenysége szintén teljesen ismeretlen, egyrészt talán a nyilvános szereplésre való alkalom hiánya, másrészt pedig a velük született szerénységük miatt. A kezdőtanár még a mai időben is csak a saját esze után haladhat. Nincs tanácsadója, útmutatója. Egyetemi éveiben végzett hospitálásai és tanításai nem egyebek, mint a pompázó rétről leszakított pár virág, mely csokorba kötve, néhány óra alatt elhervad. Egyes szétszórt tanítások meghallgatása és kiragadott egységek eltanítása csak mutatóványszám, melyből a tantárgy módszere alig tűnik ki. A hatalmas sánc tehát még mindig s rendületlenül áll.

Most, midőn kenyeremnek javát megettem, annál nagyobb öröm tölt el, hogy a kínai fal megrendül s a lebontásában résztvevő hadseregnek én is egyik harcosa lehetek. A kedvező alkalom

lelkesedésre serkent. Bizonyos jóleső érzéssel előre látom, hogy 2—5 év múlva minden tanár ismerni fogja társának munkáját s legalább ötven szakember által megalkotott módszer szerint taníthatja kedvenc tantárgyát. Senki sem idegenkedik majd az ellenőrző látogatásoktól s ha új gondolata támad, örömmel közli a többi tanártársaival. Nem lehetett volna ezt már sok évtizeddel ezelőtt is megcsinálni? Milyen hálásak lettünk volna ezért kezdőtanár korunkban s mennyivel biztosabban fogtunk volna nehéz munkánkhoz! És ha az ige már régebben testet ölt, hány százalékkal lenne magasabb a tanítóképzésünk, mennyivel megkönnyítettek volna a tanítás és nevelés ellenőrzését végző közegek misszióját is. Sőt tovább menve, ezzel a cselekedettel bizonyára sok nagy nemzetet is megelőztünk volna.

Úgy érzem, hogy a magyar tanítóképzés nagy esemény előtt áll. Le akarja rázni magáról a szabadalmak korszakát s nyilvánosan közzéteszi műhelyének titkait. Ezek kijelölik s megmutatják a jövőnk céljait, útjait is. Fejlődni akarunk s ezt a fejlődést nyíltan is hangoztatjuk, hirdetjük. Megszüntetjük a bizonytalanságot, a sötétben való tapogatózást s nyilvánosságra hozzuk a magyar tanítóképzés nevelés- és módszertanát.

A meginduló nagy munka eredményes végrehajtásához erős elhatározás és bizonyos áldozat is szükséges. Így elsősorban az volna az óhajom, ha egy-egy szakelőadáson lehetőleg minél több szaktanár ott lehetne s hozzájárulhatna az előadó gondolatainak tökéletesítéséhez, kibővítéséhez. Aki pedig nem lehet jelen, keresse fel írásban az előadót s tanácsaival járuljon hozzá a tanítóképzők módszertanának és neveléstanának megalkotásához. Így egy-egy tantárgy módszere legkevesebb ötven szakember tapasztalatából leszűrt eredmény lenne. Ennél szebb módszertant és neveléstant el sem tudunk képzelni.

Amikor e tétel kidolgozására vállalkoztam, nem voltam tisztában a nehézségekkel. Most bevallom, hogy kemény fába vágtam fejszemet. Kidolgozásom hiányos és tökéletlen, mert az általánosítás nehéz feladat. Azért kérném a jelenlevő tagtársakat, hogy szóval, a távollevőket pedig hogy esetleg írásban, szíveskedjenek észrevételeiket megtenni, hogy az alább kidolgozott általános vázlatot kijavíthassam. A kijavított s így jóváhagyott vázlat alapján igen könnyen lehet majd az egyes szaktárgyak módszertanát kidolgozni.

Rátérve a tétel részletes kidolgozására, azt négy fejezetre osztottam fel. A felosztásom azon megfontolásból indul ki, hogy *először* minden tantárgy tanítását elő kell készíteni, *másodszor* részletesen tárgyalni, tanítani, *harmadszor* az anyagot be kell gyakorolni. Miután a jövőbe is be akarunk tekinteni s az elkövetkezőket előre megismerni, megtervezni, megbeszélni, erre szolgáló törekvésekkel külön, a *negyedik* fejezetben fogunk foglalkozni.

I. fejezet Általános előkészület.

Minden tantárgy tanítása az egész anyagára és módszerére vonatkozó általános előkészületet kíván. Az előkészületet irányító és szabályozó szempontok a következők lehetnek.

Mindenekelőtt ki kell fejtenünk, hogy a tantárgy tanításánál milyen *cél* vagy *célok* lebegnek szemeink előtt. Egy-egy szaktárgy tanításának is többféle lehet a célja. Taníthatjuk tárgyitudás, általános műveltségadás, szépre, jóra, nemesre való törekvés, életrenevelés, népiskolai tanítás, népművelés stb. szempontjából. El tudok képzelni pl. olyan földrajztanítást, amely tisztán a föld megismerésére s olyan mennyiségtanítást, amely csak a helyes és gyors számolásra törekszik, a nevelői vonatkozásokat pedig teljesen mellőzi. Hallottam olyan irodalmi előadásokat, melyeknek egyedül anyaghalmozás volt a céljuk. Az említett célokat tehát külön-külön is lehet venni. Természetesen sokkal helyesebb, ha a tárgyak tanításában rejlő összes nevelő tényezők hatását tekintetbe vehetjük.

A kitűzött cél alapján kiválogatjuk az anyagot, azt módszerekszerűen egységekre bontjuk s *tanmenetet* készítünk. A tanmenet helyes megszerkesztése nagy mértékben növeli tanításunk eredményét. Figyelmeztet a tanítás idejére, emlékeztet a tanítandó anyag keretére, annak nevezetesebb mozzanataira, nevelői vonatkozásokra, szemléltetendő részekre, hozzátartozó irodalomra, más tárgyakkal való kapcsolatokra, összefoglalásokra, ismétlésekre, stb. De arra is szolgál, hogy legyen hová tapasztalatainkat, észrevételeinket bejegyezni, mert ezeket senkisémmel bízhatja emlékezetére. Tanmenetet sokféleképpen lehet szerkeszteni s azért kívánatos, hogy a szakelőadók minél behatóbban és minél részletesebben foglalkozzanak szaktárgyuk tanmenetével.

Jelenleg már abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy majdnem minden tantárgyra van *tankönyvünk*. A jó tankönyv tulajdonképpen csak az elsajátítandó ismeretek vázlata; a helyi viszonyokhoz nem alkalmazkodik, menete sem irányadó. Szóvá kell tenni tehát, hogyan használjuk a tankönyvet, milyen összefüggésbe hozzuk a tanítandó anyaggal s tanulóink milyen mértékben használják a megbeszélte módszerek egységei begyakorlására.

Nem közömbös dolog a szaktárgy *tanítási helyének* a berendezése sem. Azért foglalkozunk a tanterem különös berendezésével, a szabadban való tanítás helyének kijelölésével, a gyakorlótérrel, stb., mert a különböző tantárgyak tanítása más-más berendezést kíván. A falitáblák, azok beosztása, a térképek, képek elhelyezése, a szemléltető szekrények, asztalok, könyvszekrények stb. száma, felállítása nemcsak iskolák, hanem tantárgyak szerint is változnak s ezért érdekes eszmecserére adnak alkalmat.

A *szertárak* elhelyezése, helyes berendezése, felszerelése nagyon sok tantárgynál elsőrendű fontossággal bír. Miután itt az ügyesség, a leleményesség kiváló szerepet játszik, rendkívüli tanulságos része az eredményes tanításnak. Különösen érdekesnek mutatkozik a berendezési tárgyak, képek, készülékek, szemlél-

tetési eszközök beszerzése, készítése, összegyűjtése, stb. körül szerzett tapasztalatok tárgyalása.

A szaktárgyak tanítása el sem képzelhető megfelelő *szakkönyvtár*, illetőleg *kézikönyvtár* nélkül. Ezek elhelyezése, elrendezése, kezelése sokféleképpen végezhető, beszerzésükre való összeg előteremtése is igen változatos. Mindezek megbeszélése, feltárása szintén tanulságosnak ígérkezik.

A gazdaságtan tanításához megfelelő *kertre* van szükség. Ennek beosztása, megmunkálása, kezelése stb. sokféle lehet. Idetartozik továbbá a növénytan tanításánál felhasználható *botanikuskert* is, melynek tervezete, kezelése és alkalmazása is igen érdekes és változatos lehet.

A tapasztalatszerzés igazi tényezőinek, a *kirándulásoknak* kijelölése, a különböző látogatások, mint iskolák, kiállítások, színházak, gyűlések, hangversenyek, intézmények, történelmi helyek, épületek stb. megtekintése szintén az általános előkészülethez tartozik. Itt nemcsak az a fontos, hogy milyen kirándulást, látogatást teszünk, hanem az is, hogy mikor, hányszor, milyen vezetés mellett, mennyi ideig tart, hogyan kérjük számon a tapasztaltakat, stb.

Végül igen alaposan kell foglalkoznunk azzal, hogy a szaktárgyakat a *népiskolával*, továbbá a *népműveléssel* milyen vonatkozásban tanítjuk.

II. fejezet. Az anyag részletes tárgyalása.

Az anyag részletes tárgyalása a tanmenetben feltüntetett elvek szerint történik. Tapasztalatból tudjuk, hogy a hosszabb idő óta működő tanár is megnézi a tanmenetét s *készül az órákra*. A készülés igen különböző lehet. Elolvassuk a tankönyvet, nagyobb munkákat olvasunk, vázlatokat csinálunk, rajzolunk, kikészítjük a szemléltetendő eszközöket, képeket, könyveket, előkészítjük a kirándulást, stb. Mindezek részletes feltüntetése tanulságos.

Az óra kezdetét a rendtartás szabályozza, az óra beosztása azonban már egyéni dolog. Legtöbbször a tanultak számonkérésével, a *kikérdezéssel* kezdjük. A feleltetésnek igen sok módja van (kérdésekre, vázlatosan, összefüggően, részletesen, gondosan megfogalmazva, írásban, rajzban, padban, padok előtt, stb.). A kikérdezésre szánt idő, egy-egy feleltetés ideje szintén egyénenként változik. Az előadók mindezekre a kérdésekre terjeszkedjenek ki.

Nyilvános szereplés, bátor fellépés, önálló búvárkodás gyakorlása céljából néhány alkalommal egy-egy tanuló a leckére feladott, vagy a következő anyagból önállóan elkészült *előadást*, bemutatást is tarthat leckefelmondás helyett. Ennek az eljárásnak alkalmazása a különböző tantárgyak szerint más és más s ezért tárgyalandó. Idetartozik egy-egy módszeres egységre vonatkozó, vagy hozzá közelálló, önállóan szerzett tapasztalatok részletes elmondása is.

A feleltetés után *az új anyag átadása* következik. Az érdeklődés felkeltését a részletes célkitűzés követi, mely ne legyen azonos a tankönyv paragrafusának a címével. Foglalkozzunk a taní-

tandó anyag átadásának mikéntjével, előadással, magyarázattal, cselekedtető tanítással, bemutatással, stb. Mindezeket lehetőleg a különböző lecke típusok szerint tárgyaljuk. Ezen pont ismertetésénél tűnnek ki legjobban a különböző módszerek és eljárások.

Majd a *szemléltetéssel*, annak különböző neveivel foglalkozunk. A szemléltetés keresztülvitele igen változatos lehet (külső, belső, kísérlet, vetítés, bemutatás, stb.) s csaknem minden tantárgynál más és más.

Az új anyag átadásánál nagyon lényeges szerepet játszik a *koncentráció*. Koncentrálni lehet a már tanult vagy ismert anyaggal, más tantárgyakkal, stb. Az életben nincsenek tantárgyak, hanem együttesség. Mi mégis tantárgyakat vagyunk kénytelenek tanítani, azért ne feledkezzünk meg az életről.

Ne mulasszuk el soha, hogy a kínálkozó alkalmat felhasználva, *nevelési vonatkozásokat* tegyünk. Ha ilyen vonatkozások az első pillanatra nem fedezhetők fel, keressük azokat s fogunk is találni. Bizonyos, hogy a pusztá szóval való nevelés igen sokszor nem vezet célhoz, de ha tényekhez kapcsolódik, jobb megértésre talál. Aki igazságot, szépet, jót, nemeset tanít, az szépre, jóra, igazra, nemesre, stb. nevel. A ma tanára tehát nemcsak tanít, hanem nevel is. Azért rendkívül érdekes lesz a nevelési vonatkozások felüntetése a különböző szaktárgyaknál.

Továbbá ne feledjük el, hogy minden ismeretnek csak akkor van igazi értéke, ha az *életre nevel*. A pusztá tudás mulandó s többnyire nem egyéb, mint hosszabb-rövidebb ideig tartó ismeret-halmaz. Az ismeretnek csak akkor van értéke, ha életet viszünk bele, ha boldogulásunkat szolgálja, ha az életre nevel. Tárgyaljuk tehát azt is, hogy az illető szaktárgyat miként tanítjuk az életre való nevelés szempontjából.

Végül az eltanított anyagot *össze kell foglalni*, vázlatát, esetleg részleteit ki kell kérdezni. Ezért célszerű, ha az eltanított módszeres egység vázlatát a táblára írjuk. Befejezésül pedig kijelöljük a megtanulandó anyagot vagy a feladatot. Itt is sokféle lehet az eljárás s ezért tárgyalásuk tanulságosnak ígérkezik.

III. fejezet. A tanultak begyakorlása.

A feladott leckét a tanulók otthon megtanulják. A lecke megtanulásának módjai még ugyanazon szaktárgynál is különbözők lehetnek. Egy vagy több könyvből, jegyzetből, gyakorlatból, helyszíni tapasztalatból, szórul-szóra, önállóan, stb. Ezért tárgyalásuk kívánatos.

A tanult anyag begyakorlását, pontosabb megértését, bővítését, alkalmazását szolgálják a különböző *írásbeli dolgozatok* (iskolai, házi), *feladatok* (mennysiségtan, zene), *gyűjtések* (állatok, növények, ásványok, kőzetek, szólásmódok, mesék, dalok, népszokások, stb.), *munkálatok* (természetről, gazdaságtan, rajz, kézimunka). Az itt mutatkozó rendkívüli változatosság igen szép része lesz a készítendő módszertannak.

Ismeretszerzés, nemes szórakozás, látókörbővülés, a tárgy megszeretése és sok más szempontból igen fontos tényezők az *olvasmányok* (kötelező, ajánlott). Nincs az a szaktárgy, melynek keretében alkalmas olvasnivaló nem volna. Az olvasmányok címei, kiosztásuk mikéntje, az olvasottak számonkérése stb. érdekes betekintést fog nyújtani a tanítóképzés belső munkájába.

A tanultak megrögzítését, bővítését, az életben való alkalmazását szolgálják a tanulók *önálló kirándulásai*; színházak, hangversenyek, ünnepélyek *látogatása*; épületek, érdekes helyek, népszokások, tornaiünnepélyek *megtekintése*, stb. Mindezek részletes tárgyalása a szaktárgyak körében igen kívánatos.

A tanult anyag felhasználásával, a szerzett tudás alapján végzendő *önálló tanulmányok, búvárkodások, megfigyelések, kísérletezések, gyűjtések* nemcsak tudatosabbá és gyakorlatibbá teszik a meglevő ismereteket, hanem további munkára serkentik növendékeinket. Itt tárgyaljuk tehát azokat az eljárásokat, melyek birtokában és segítségükkel tanulóink az életben is folytathatják a szaktárgyban való gyakorlást és továbbképzést.

Végül foglalkozunk az *összefoglalások* (módszeres egységek, nagyobb tárgyi egységek, fejezetek), *ismétlések* (elvégzett szakaszok után, nagyobb fejezet után, vázlatos és részletes, félévi, évi, évi, összefoglaló, koncentráló stb.) idejével, keresztülvitelével, stb.

IV. fejezet. Változtatások a jövőben.

A folytonos fejlődéssel a tanítóképzésnek is haladni kell. Ha egyelőre nagyobb módosítások nem is várhatók, mégis szükséges, hogy előre megtervezzük és megbeszéljük a fejlődés érdekében az egyes szaktárgyakban, majd az egész szervezetben kívánatos változtatásokat. Nagyon valószínű, hogy a tanítóképzés mai kereteiben is lehetségesek módosítások, javítások, anélkül, hogy a tanterv vagy a szabályzat lényegében megváltoznék. Ez majd akkor tűnik ki, ha az egyes szaktárgyak tanításának módszere készen lesz.

Milyen változások lehetnek a jelenben és a jövőben?

1. Változás lehet a szaktárgy tantervi anyagában, vagy általában a tanítandó anyagban. A közelmúltban sok olyat tanítottunk, de talán ma is tanítunk, ami elmaradhat, mert nem tartozik a lényeghez, a mai kor, a mai élet követelményeihez. Ez irányú kritika a jövőben még aktuálisabbá válik.

2. Sokszor egy-egy szaktárgynak, vagy anyaga egy részének más osztályba való áthelyezése, vagy átcsoportosítása volna szükséges, célszerűbb.

3. Változtatható, vagy kívánatos változtatni az óraszámot. Felmerülhet az a kérdés is, hogy az egyes órákat más szempontok szerint rendezzük el. Így pl. némely tárgyak több órát kaphatnak össze és tavasszal, mások pedig télen.

4. Egyes tantárgyakat újabb módszer szerint lehetne tanítani s ehhez szabni nemcsak az anyagot, hanem az időt is. Véleményem szerint nemcsak egyes, hanem az összes tantárgyakat lehet csele-

kedtető módszerrel tanítani, de ez bizonyos változtatásokat követel.

5. Megváltoztatható az egész tanterv is, akár a mai keretek között, akár pedig új alapokon.

6. A tantárgyak népiskolai módszerének ismertetésére szánt idő, a tanítás módja, anyaga is változást szenvedhet, általában bővülést kíván.

Ezekután ideiktatom az elmondottnak rövid vázlatát, melynek alapján nemcsak a megbeszélés, hanem a szaktárgyak módszertanának az elkészítése is könnyebb lesz.

I. fejezet. A tárgy tanításának általános előkészítése.

1. A szaktárgy tárgyi és alaki céljának kitűzése.
2. A szaktárgy különleges tanmenete.
3. A szaktárgy tankönyve és annak használata.
4. A szaktárgy tanítási helyének (tanterem, gyakorlószoba, gyakorlótér, szabadban való tanítási hely, játszó- és tornatér stb.) különleges berendezése.
5. A szertár elhelyezése, berendezése, szemléltető eszközök, munkaeszközök.
6. Szakkönyvtár, kézikönyvtár és berendezésük.
7. Gazdaságikert, botanikus kert és berendezésük.
8. Elvégzendő kirándulások, látogatások.
9. Népiskolai, népművelési vonatkozások kitűntetése.

II. fejezet. Az anyag részletes tárgyalása.

1. Órákra való készülés tárgyi és pedagógiai szempontból.
2. Az óra beosztása; a feleltetés és módjai, ideje.
3. A növendékek önálló előadásai.
4. Az új módszeres egység tárgyalása (érdeklődéskeltés, célkitűzés, tanítás, magyarázat, cselekedtető tanítás, stb.) különböző lecke típusok szerint. Füzetek, jegyzetek használata, táblára való írás, vázlatok feljegyzése.
5. Külső és belső szemléltetés, azok módjai. Vetítés, gyakorlatozás.
6. Koncentráció alkalmazása.
7. Nevelési (logikai, etikai, esztétikai) vonatkozások.
8. Az életrevaló nevelés megvalósítása.
9. Összefoglalás az óra végén.

III. fejezet. A tanultak begyakorlása.

1. A feladott lecke megtanulása.
2. Dolgozatok, feladatok, gyűjtések, munkálatok.
3. Olvasmányok (kötelező, ajánlott).
4. Tanulók kirándulásai, látogatások (színház, kiállítások, hangversenyek, stb.).
5. Önálló tanulmányok, megfigyelések, kísérletezések, gyűjtemények összeállítása, továbbképzés.

6. Összefoglalások, ismétlések (szakaszok után, nagyobb egységek után, félévi, évvégi, vázlatos, részletes, stb.).

IV. fejezet. Változtatások a jövőben.

1. Változtatások a szaktárgy tantervi anyagában.
2. Változás a szaktárgynak évfolyamba való helyezésében.
3. Az óraszám vagy az órák elhelyezésének megváltoztatása.
4. A tantárgy módszerének megváltoztatása.
5. Tantervváltoztatás.
6. A tantárgy népiskolai módszerének tanítása.

Végül nem lesz érdektelen a következő összeállítás, mely a jövő munkatervünket tartalmazza. Ha ki akarjuk dolgozni a tanító- és tanítónőképzők módszertanát, akkor előbb annak általános részével, majd az egyes tárgyak részletes módszerével kell foglalkoznunk.

I. Általános elvek a tanító- és tanítónőképzők neveléstanához, tanítástanához és módszertanához.

II. Részletes módszertan.

Neveléstudomány.

1. Test- és élettan.
2. Lélektan és logika.
3. Neveléstan, tanítástan, módszertan.
4. Neveléstörténelem.
5. Iskolaszervezetten.
6. Nevelési és tanítási gyakorlat.

Magyar nyelv és irodalom.

7. Nyelvtani gyakorlatok, stilisztika.
8. Retorika.
9. Poetika.
10. Nyelvtudomány.
11. Magyar irodalom története.

Idegen nyelvek.

12. Német nyelv.
13. Más idegen nyelv.

Történelem.

14. Egyetemes történelem.
15. A magyar nemzet történelme.

Alkotmánytan.

16. Alkotmánytan.

Földrajz.

17. Általános földrajz.
18. Leíró földrajz.
19. Szülőföldismertetés.

Mennyiségtan.

20. Mennyiségtan. (Számтан és mértan.)

Természettarjz és kémia.

21. Szervetlen kémia és ásványtan.
22. Növénytan.
23. Állattan és földtan.
24. Szerves kémia.

Fizika.

25. Fizika.

Egészségtan.

26. Egészségtan.

Gazdasági ismeretek.

27. Gazdaságtan a tanítóképző-intézetekben.
28. Gazdaságtan a tanítónőkészítő-intézetekben.

Közgazdaságtan.

29. Közgazdaságtan.

Rajz és szépírás.

30. Rajz I., II., III., IV., V.
31. Szépírás.

Ének és zene.

32. Ének I., II., III., IV., V.
33. Zeneelmélet és összhangzattan I., II., III., IV., V.
34. Hegedű I., II., III., IV., V.
35. Zongora, harmónium, orgona I., II., III., IV., V.
36. Egyházi ének és zene.

Kézimunka.

37. Kézimunka a tanítóképzőkben I., II., III.
38. Kézimunka a tanítónőkészítőben I., II., III.

Testgyakorlás.

39. Testgyakorlás a tanítóképzőkben I., II., III., IV., V.
40. Testgyakorlás a tanítónőkészítőben I., II., III., IV., V.
41. Játék és sport a tanítóképzőkben.
42. Játék és sport a tanítónőkészítőben.

Nagy munka, melyet ez a vázlatos program elénk vetít. Évek hosszú sorának és sok-sok kartárs odaadó, szorgalmas munkájának lehet csak gyümölcse az összes tantárgyak tanítóképző-intézeti tanításának a módszertana. Erre a munkára úgy a magam, mint a taggyűlés megbízásából az egyesület nevében is, felkérem a tanítóképzés minden munkását.

Jaloveczky Péter.

Mit tanítson a szaktanár az alkotmánytan népiskolai módszertanából?

Tantervünk kötelességévé teszi az alkotmánytan tanárának, hogy az előírt tananyag mellett ismertesse az alkotmánytan népiskolai tantervét és a hozzátartozó utasításokat; készítse el a részletes tanmenetét; ismertesse a szemléltető eszközöket, vezér-, segéd- és tankönyveket. Az Utasítás szerint tárgyalnia kell még a pol-

gári jogok és kötelességek tanítási módszerének kialakulását s fel kell dolgoznia a népiskolai anyagból néhány tipikus egységet.

Minderre az V. osztály rövid tanítási idejét s az alkotmánytan elég terjedelmes anyagát figyelembe véve, nem fordítható több mint 4 óra. Vagyis az egész tanévből 2 hét.

Ez a négy óra oly kevés az előírt anyag elvégzésére, hogy feladatunknak csak úgy felelhetünk meg, ha az első órától kezdve gyűjtjük az anyagot, (figyelemmel kísérjük a népiskolai tantervet, ismertetjük a szemléltető eszközöket, segéd- és tankönyveket) hogy mire a népiskolai módszer tárgyalására kerül a sor — november végén vagy december elején — már meglehetősen sok anyag álljon rendelkezésre.

Magam a 4 órát következőképen szoktam felhasználni.

1. óra: A polgári jogok és kötelességek tanításának története, ezzel kapcsolatban a régi módszerek ismertetése. Az 1925. évi tanterv és utasítások ismertetése.

2. óra: A polgári jogok és kötelességek népiskolai tanításának célja, anyaga és módszere. (Csak ismétlésképen, mert ezt a IV. osztályban már tanulták.) A szemléltetés és a szemléltető eszközök. Vezér-, segéd- és tankönyvek ismertetése.

3. óra: A gyakorló-iskola alkotmánytani tanmenetének s ezzel kapcsolatban e tanmenet készítés elveinek megismertetése.

4. óra: Néhány tanítási egység módszeres feldolgozása, különös tekintettel az előkészületre.

1. óra: Feladat: a polgári jogok és kötelességek tanításának története, ezzel kapcsolatban a régi módszerek ismertetése s az 1925. évi Tanterv és Utasítás ismertetése.

A polgári jogok és kötelességek tanítása hazánkban a felvilágosodott abszolutizmus korában, a XVIII. század végén indult meg. A kezdeményezés érdeme *Losonczy Hányoki* István nagykőrösi rektoré, aki népiskolai enciklopédiájában, a *Hármas kis tükör* II. részében Magyarország, III. részében Erdély polgári állapotjáról szól. A Magyarországra vonatkozó II. rész 6 fejezetben adja, kérdések és feleletek formájában, a tananyagot. Szól:

I. A királyról.

II. Az ország tagjairól.

III. Az országnak főtisztjeiről.

IV. Az ország igazgatásáról.

V. A communitásokról vagy helységekről.

VI. A religioról vagy vallásról.

A III. rész Erdély polgári állapotját ismerteti a következő fejezetekben: Az ország fejedelme, tagjai, országgyűlés, kancellária, gubernium, kir. kamara, kir. tábla, vármegyei táblák, székely- és szász-székek, egyházi szervezet, vallások.

Mindkét részben a vallások után van a címer leírása.

Losonczy érdeme, hogy átlátta e tárgy tanításának szükségességét és világos, érthető nyelven, csak a leglényegesebb dolgokra szorítkozott. Hátránya, hogy az anyagot katekizmus alakjában dolgozta fel.

A *Kis tükör*, mely 1771-től 1854-ig volt használatban, amikor használatát a bécsi kormány megtiltotta, 70-nél több kiadást ért el.

Kézikönyvvül szolgált, Losonczi könyvén kívül, *Kövy Sándor* sárospataki professzor könyve is: *Magyar törvények rövid sum-mája kis gyermekek számára*, amely 1798-ban Pozsonyban jelent meg. E mű is tovább volt használatban egy félszázadnál, főleg a protestáns városi iskolákban.

Hogy egyes népiskolai hatóságok is belátták e tárgy tanítá-sának szükségességét s ennek megfelelően intézkedtek, bizonyítja a dunamelléki ref. egyházkerület, mely 1801-ben elrendelte Kövy professzor könyvének tanítását.

Még a Ratio is elismeri, hogy „azoknak, akik a grammatikai osztály elvégzése után az iskolától megválnak, hasznára lesz a hazai jog elemeit annyira elsajátítani, hogy a mindennapi élet gyakran előforduló eseteiben maguknak tanácsot adhatni s ügy-leteiket, a magyar jog szabályai szerint, írásba foglalni tudják“. S kilátásba helyezte a Ratio, hogy „tankönyv fog szerkesztetni a magyar szokásjog szabályai számára“.

A népoktatás ügyének őszinte megértéséről tanuskodik *Mar-czibányi Lajos*, aki 1833-ban 20 arany pályadíjat tűzött ki olyan vezérkönyvre, „mely a népoktatónak és tanulóknak szükséges tud-nivalókat a legkielégítőbben összefoglalná“.

A pályadíjat *Edvi Illés Pál* nyerte el. *Első oktatásra szolgáló kézikönyv* című művével. Ez a könyv is enciklopedia, mint a *Kis tükör*, s 12. részében *Törvénytudomány, vagy jus* címmel szól: a polgári társaságról, a törvények eredetéről, a Magyarország lakosai között fennálló rendekről, Magyarország igazgatási mód-járól, a különféle rendű lakosoknak kölcsönös jogaik és köteles-ségeikről; végre kérdések és feleletek következnek, leginkább az igazságszolgáltatás köréből.

A második díjra *Warga János*nak *Az elemi tanulmányok alapponatjai* című munkája érdemesíttetett. A tananyagot Warga is helyesen választja meg, de sem a feldolgozás módja, sem a nyelvezet nem felel meg a népiskola szellemének, inkább tudom-ányos, mint népies.

A törvénnyé nem vált 1848. közokt. törvényjavaslat is elismeri a jogi ismeretek tanításának szükségességét, amikor a kötelező-nek vett történelemtudományok között felsorolja, a hazai történelem és földleírás mellett, a polgári jogokat és köteleességeket.

A szabadságharc lezajlása után a bécsi kormány 1854-ig, amikor betiltotta a *Kis tükör* használatát, nem bántotta a nép-iskolát. Tehát minden a régiben maradt.

Az 1868. alaptörvény szintén a történeti tárgyak csoportjába osztja be, a rendes tantárgyak közé a polgári jogok és köteles-ségeket. Ettől kezdve nagy számmal jelennek meg rövid nép-iskolai alkotmánytanok, melyek különböző módszerekkel igye-keznek céljukat elérni.

Első volt *Bedő Lajos*, aki *A magyar alkotmánytan kátéja* című, 32 lapra terjedő kis könyvében a legelvontabb fogalmak-

ból indul ugyan ki, de történelmi alapon törekszik kifejteni tárgyát.

Környei János: Alkotmánytan vagy polgári jogok és kötelességek című művében szintén elvont fogalmakból indul ki, (államhatalom, államforma) de a legelső, aki az elemi oktatás módszertani elveivel összhangzásba kíván jönni.

Jánosi Ferenc és Mártonfi Márton szintén történelmi alapvetés után szólnak a királyról, az országgyűlésről, a kormányról, az igazságszolgáltatásról, a véderőről, az ország jövedelmeiről és kiadásairól, az ország területéről, a nemzetiségekről, felekezetről és a közoktatás ügyéről.

Mayer Miksa 24 lapra terjedő *Rövid alkotmánytan*-ában az anyag egy részét átutalja a történelemhez s csak a legszükségesebbeket adja, a családból kiindulva. Ez már óriási haladást jelent.

Csiky Kálmán könyvei történelmi alapon, könnyen érthető nyelven adják a szükséges anyagot.

Az 1925. évi tanterv a polgári jogok és kötelességek tanítását az V. osztályba teszi s a VI. osztályban, a történelmi tanulmányoknak mintegy befejezéséül, ismerteti a mai polgári államot és ezzel az V. osztályban tanultakat néhány fontosabb alkotmányjogi fogalommal egészíti ki.

Ezek előrebocsátása után ismertetem a népiskolai tantervet és utasítást.

2. óra: Feladat: a polgári jogok és kötelességek tanításának célja, anyaga és módszere. Szemléltetés és szemléltető eszközök. Vezér-, segéd- és tankönyvek ismertetése.

A cél, anyag és módszer ismertetésével csak bevezetésképpen foglalkozom s gyorsan végzek, mert ezt a IV. osztályban, a módszertannal kapcsolatban, már tanulták a növendékek, de felhívom figyelmüket arra, hogy azzal, hogy e tantárgyat nem alkotmánytannak, hanem polgári jogok és kötelességeknek nevezi a tanterv, direktívát ad a tanítónak a célra, a tananyag megválasztására és a módszerre nézve.

A célra nézve, mert a leendő polgárral jogait és kötelességeit kell megismertetnünk; jogait, amelyekkel élni fog és kötelességeit, amelyeket teljesítenie kell. Ezen tárgyi cél mellett természetesen megvilágítom minden oldalról a tárgy tanításának erkölcsi célját is.

A tananyagra nézve is direktívát jelent e tárgy neve, mert figyelmezteti a tanítót arra, hogy az életben tényleg felhasználható ismeretek birtokába juttassa a tanulót. Ehhez fűzötten ismertetem az V. osztály 6 tanítási egységét s a VI. osztály történelmi anyagához fűzött 5 egységet, amellyel a mai magyar államélet szervezetét ismeri meg a tanuló.

Végül a tantárgy neve direktíva a módszerre nézve is: gyakorlati ismereteket gyakorlatiasan kell tanítani. Kiindulni az életből és alkalmazni, kivétíteni a tanultakat az életre.

Ezek után térek át a második óra tulajdonképeni anyagára.

Beszélek a szemléltetésről és a szemléltető eszközökről. Figyelmeztetem növendékeimet arra, hogy a címeren, zászlón, koronázási jelvényeken kívül szemléltető eszközök az iskolában nincsenek, maguknak kell összeszedniök, lehetőleg eredetiben, nyomtatványokat, okmányokat; (magam is rendelkezem egy kis gyűjteménnyel, amelyet az év folyamán megismernek a tanulók), utasítom őket, hogy hol és hogyan juthatnak egyik-másik nyomtatványhoz. Végre példákon bemutatom előttük a szemléltetés módját.

A vezér-, segéd- és tankönyvek ismertetése is ennek az órának a feladata.

Megemlítem Mayer Miksának 1877-ben megjelent értékes, úttörő munkáját, az *Alkotmánytani vezérkönyv*-ét, mely megelőzi a külföldi irodalmat is. Továbbá Kiss Áronnak *A polgári jogok és kötelességek tanításának módszere* és Kiss Sándornak: *Az alkotmánytan tanításának módszere* című könyvét is. Barcsai Károlynak *Az állampolgári ismeretek tanítása* című füzetével behatóbban foglalkozom s növendékeim kezébe adom.

Segédkönyvül ajánlom *Egyed István dr.*-nak a *Magyar közjog alapponalai* című művét, mely pontos meghatározásaival, világos, logikus előadásával, egyszerű stílusával nagy segítségére lehet a tanítónak. Igen jól használhatók e célra *Balogh Artur* és *Horn József* tankönyvei is.

A népiskolai tankönyvek ismertetésénél felhívom növendékeim figyelmét arra a körülményre, hogy ezek nem feltétlenül megbízhatók tárgyi szempontból, részben felületességből, de még inkább jogi ismeretek hiányából, tárgyi tévedések fordulnak elő bennük. Ezekre az esetleges tévedésekre rá is mutatok; a hibákat kijavítatom. Ezért ajánlom figyelmükbe *Balogh Artur* egyet. tanár tankönyveit, — azt is, amelyet az elemi iskolák számára írt — dacára annak, hogy ez jogi meghatározásai miatt egyáltalában nem alkalmas a népiskolai használatra; továbbá *Egyed Istvánnak* már említett közjogát.

A népiskolai tankönyvek közül párhuzamosan ismertetem *Novy Ferenc*, *Balogh Artur* és *Zoványi Lajos* könyvét, hogy a különböző feldolgozási módokat megismerjék a növendékek s velük próbálók ítéltetni a fölött, hogy melyik tankönyvíró találja el leginkább a népiskola hangját. Különösen közvetlen, meleghangú és egyszerű *Zoványi Lajos* könyve, amely a kezdő tanítónak, még elavult volta mellett is, megbecsülhetetlen segítséget nyújthat.

A 3. óra feladata a gyakorló-iskola tanmenetének bemutatása, melyet összehasonlíthatunk a fővárosi iskolák tanmenetével is. Ezek alapulvétele mellett beszélem meg növendékeimmel a tanmenet elkészítésének elveit és szempontjait.

A 4. óra feladata néhány — esetleg 2 félóra — tanítási egység közös feldolgozása. A tanítás anyagát úgy választom meg, hogy az a növendékeim előtt már ismert legyen s ha két segítséget dolgozhatnak fel, akkor egyiket az V., a másikat a VI. osz-

tály tananyagából veszem. Különösen fontosnak tartom, hogy ezen megbeszélések kapcsán teljesen tudatossá váljék tanítványaim előtt, hogy hogyan kell a tanítónak egy tanítási egység tanítására előkészülni.

Strauchné Entz Jolán.

Mit tanítson a fizika-kémia szaktanára tárgyainak népiskolai módszeréből?

A tanítóképzők I. és IV. osztályában kémiát, III. és IV. osztályában fizikát tanítunk. A képzőkben ezeknél a tárgyaknál is nemcsak a szaktudás kimélyítésére kell a fősúlyt helyeznünk, hanem nagyon is erős mértékben arra, hogy a növendék a fizika és kémia népiskola tanításának módszerével, szellemével és az ezzel kapcsolatos összes tudnivalókkal minél behatóbban és lehetőleg a legteljesebb részletességgel megismerkedjék.

A fizikának és kémiának, mint tudománynak a tanításánál, tekintve, hogy a növendékek már az elemi iskolából és a középiskolákból is sok ismeretet hoznak magukkal, gyorsabban lehet haladni és a tanár főleg az ismeretek és fogalmak helyes megállapítására és az ismeretanyag nivellálására törekszik. Elegendő idő marad tehát, okszerű beosztás mellett, a IV. osztályban arra, hogy a tanár a népiskolai fizika-kémia tanításának módszerével huzamosabban foglalkozzék.

Véleményem szerint a fizika-kémia szaktanárának a IV. osztályban, lehetőleg még a fizikai gyakorlatok megkezdése előtt, a népiskolai vonatkozású részből a következőkkel kell foglalkoznia.

1. Tárgyalnia kell a fizika és a kémia népiskolai tanításának *célját*, mely nem egyéb, mint hogy a gyermek a legfontosabb természeti tüneményeket és anyagokat, valamint a bennük rejlő törvényszerűségeket megismerje és azokat a gyakorlati életben alkalmazni tudja. Ki kell emelni a gyakorlati célt, mert ennek kell irányítania a tanítójelölt jövődöbeli tanítói munkáját. Röviden ki kell itt térni a *mai módszer történelmi kialakulására* is, mert a tanítói intelligencia és öntudat megköveteli, hogy tudja miért is jó az, ahogyan cselekszik. Ezt pedig csakis a történelmi kifejlődés ismeretével lesz képes megérteni és belátni. A fizika tanítási módszerének története tudtommal még nincsen feldolgozva, kívánatos lenne, ha erre külön egy szakember vállalkoznék, nehogy hiányos és hibás legyen a tanítók ezirányú kiképzése. A történelmi rész tárgyalásánál mindenesetre ki kell emelni, hogy a fizika és kémia tanításmódja a természetrajz tanításától sokáig nem különült el. Meg kell említenünk, hogy a természeti tünemények és anyagok már a legősibb idöktől kezdve az ember vizsgálódásának tárgyai voltak és a médek, perzsák, babiloniak és egyiptomiak orvostudományából és temetésmódjaikból következtetve már kémiai ismeretekkel bírhattak. Hogy azonban a tanítás ezeknél hogyan ment, arra nézve semminemű támpontunk nincsen. Az ökori klaszszikus népek is foglalkoztak a természettudományok egyes ágai-
val, de ez még anyaggyűjtés és annak rendezése volt csupán (Aris-

toteles, Plinius). A középkor a természettudományok iskolai tanítása tekintetében jóformán semmit sem tett. A középkor quadri-viuma tárgyaiból a természettan-vegytan tanítása teljesen hiányzik, az ott említett *physica* tulajdonképpen az elméleti filozófiának egyik ága. Az ismeretek eltanulása inaskodással történt az alchimisták és mágusok oldalán, csak a reformátoroknál látunk törekvést ezek felkarolása érdekében, amennyiben a felsőbb iskolákban kezdik tantárgyként felvenni. A XVII. században a *protestánsok* középiskolái a reáltárgyak közé felvettek fizikai ismereteket is, de azokat nem tanították oly szemléletes módon mint a *jezsuiták*, akik ebben a tekintetben korukat erősen megelőzve nagy gondot fordítottak a szemléltető eszközök összegyűjtésére, előállítására és alkalmazására. A jezsuitáknál a fizikai alapelemeinek tárgyalása, a többi természettudományi ismeret tanításával együtt, az ú. n. *eruditio*-ban foglaltatott össze. Haladásnak vehető, midőn *Verulamii Bacon* gondolatait *Comenius* és *Ratich* kezdik a gyakorlatba átültetni, de ezen tárgyaknak iskolai tantárgyként való meghonosításának megkezdése valójában a *pietisták* érdeme volt. Francke intézeteiben megkezdett munkát a XVIII. század tanügyi mozgalmai felkarolják és ennek köszönhető, hogy 1763-ban végre megjelenik az első tankönyv is, mely ezekkel az ismeretekkel foglalkozik. A filantropisták a módszer kialakulását segítették elő, nagy hatással voltak rájuk *Rousseau* idevágó gondolatai (*Basedow*, *Salzmann*) *Rochow* fellépésével azonban, aki az olvasmányok alapján való tanítást szorgalmazta, ismét rendszertelenné vált a tanítás. A népiskolába nagyon nehezen jutottak be a reáltárgyak s csak a XIX. század első negyedétől lehet szó ezeknek ottani rendszeresebb tanításáról.

Ebben a században a természettan tanításának helyes alapelveit *Diesterweg* Adolf vetette meg *Wegweiser zur Bildung für Deutsche Lehrer* című munkájában, melyben a fizika tanítására hármas lépést javasol. 1. A jelenségek megállapítása. 2. A jelenségek lefolyása. 3. A jelenségek oka. Hirdette egyuttal a fizika tanítás erkölcsi nevelő értékét is.

Heussi: Experimentalphysik (1838—1840) című könyvében *Diesterweg* elveit a gyakorlatba viszi át. Nem fizikai rendszert követ, hanem a következő beosztást: 1. A jelenségek, tünemények ismerete. 2. A fizikai törvények. 3. A fizikai erők. A rendszernek és a tanításnak ez a szétválasztása nem bizonyult jónak, ezt maga *Diesterweg* is elismerte. Mégis nagy érdeme van *Heussinak* abban, hogy a népiskolai kísérletekre igen hasznos útmutatásokat adott.

Jelentőségében sokkal nagyobb hatású *J. Crügers* fellépése, aki *Physik in der Volksschule* (1850) című művében megadja a jól kiválasztott anyagot, rendszerbe-foglalást és a kísérletek, törvények elemzését, szövegezését. Főhibája, hogy az erkölcsi képzést figyelmen kívül hagyja. Ettől kezdve a német iskolák a fizika rendszeres tanítását mindannyian felveszik. Legtovább használt könyv volt *Bänitz: Lehrbuch der Physik* (1870) című műve, mely-

nek javított kiadásai helyenként még most is használatosak és amely nagy hatással volt a mai népiskolai fizikai tankönyveink íróira. Nagy érdeme az egyszerű kísérleti eszközök összeállítása, a tételek és törvények egyszerű fogalmazása.

A *Herbart*-féle iskola fizika-tanítását főként *Scheller* és *Conrad* alakították ki. Vezető gondolataik a következők voltak: a) a kiindulás a gyermek tapasztalatából történjék; b) az anyag átdolgozása a formális fokok betartása mellett folyjék; c) az anyag csoportosítása hasonló jelenségek alapján történjék (rendszerbe-foglalás). Az anyag átdolgozásánál a következő lépéseket tartották be: a) Kísérlet, megfigyeléssel, megokolással. b) A törvény. c) Alkalmazás.

Alapgondolatuk Rousseau gondolatából indul ki: „A fizika tanítása a gyermek tapasztalatából történjék és ne kísérletből.” Amit az újabb pedagógia Herbarték szemére vet, éppen az, hogy nem veszi eléggé tekintetbe a gyermek tapasztalatait, megfigyeléseit, munkáját (munkaiskola) és azt csak kiindulásul használja, de ez nem teszi a tanítás fő, vagy lényeges részét.

Scheler könyvei a *Rein*-féle iskolák számára készültek. *Conrad* könyve (*Präparationen für den Physikunterricht in Volks- und Mittelschulen, nach Herbart'schen Grundsätzen*. I. kötet Mechanik, Akustik. (1889) 3. kiadás 1907. II kötet Optik, Wärme, Magnetismus und Elektrizität. (1898). 3. kiadás 1909. azért is nagyon nevezetes, mert a mi új tantervünk is ennek vezérlő gondolatait veszi át. De ezzel egyuttal becsúsztott tantervünkbe olyan hiba, amely a gyermek megfigyelő képességét, öntevékenységét nem respektálja kellő mértékben. *Conrad* könyvének értékes része (I. köt. 4—9. lap), ahol a gyermek tapasztalatait sorolja fel. Például a gyermek kezét dörzsöli (melegfejlődés), a gyufagyújtás, a piszkálóvas megmelegedése, stb.

A *Herbart*-féle iskolának fentebb említett hibáit *Fusz* (Seminar-direktor Aلدorfban), úgy igyekszik *Lehrbuch der Physik und Chemie* (Nürnberg, Korn) című művében kiküszöbölni, hogy sok és rendkívül érdekes megfigyelési feladatot nyújt.

Pfaundler és *Oswald* fizikai és kémiai könyveikben (*Die Physik des täglichen Lebens*. Leipzig, 1906. *Schule der Chemie*. Leipzig, 1910.) elvül tűzik ki, hogy „a gyermeket látni és megfigyelni tanítják meg és abból a gyermeki állapotból, mellyel a gyermek környezetét és a világot szemléli, lassú lépésekben vezet a jelenségek megértésére és az általános törvények ismeretére”.

Az új pedagógusok legjelentősebbjeinek egyike *Kerschensteiner*: *Wesen und Wert des naturwissenschaftlichen Unterrichts* (Leipzig, 1920. Teubner) című munkájával mutatott új irányt a fizika-kémia tanításának. A *Kerschensteiner*-féle gondolat lényege, hogy „a gyermek naponkénti megfigyeléseiből, a gyakori természeti jelenségekből kapjon indítóokot a további vizsgálatokhoz, melyre a végleges választ az általa elvégzendő (munkaiskola) kísérlet ad”. „A kísérlet tehát nem kiindulása, hanem befejezése a gyermek gondolatsorainak.”

Korunk kiváló pedagógusainak a figyelme mindegyre jobban és jobban terelődik a fizika-kémia tanítása felé és így remélhető tanítási módszerének folytonos tökéletesedése.

Ami magát a módszert illeti, az addig, amíg régebben a fizika a matematikával kapcsolatban tanítatott, túl *dogmatikus* volt, a tanítás tények közlése volt csupán. Fogalmak értelmezése és osztályozása volt az egész és demonstráció alig fordult elő. Nagyon is a figyelmebe kell ajánlani hallgatóinknak, hogy ettől a módszertől tartsák távol magukat. Majd meg kell emlékezni a később kialakult *demonstrációs* módszerről, melynél ugyan a tanár magyarázatát kísérlettel támogatja, de a hallgatóknak nincs semmi aktív szerepe a tanításban. A ma sokhelyen használt *rávezető* vagy *kérdvefejtő* módszer már jobb az előzőnél, mert a tanár és a növendék között gondolatközösséget alakítva ki, életet és élénkséget vitt be a tanításba, továbbá látni és gondolkodni tanította meg a növendéket. Legújabb a *cselekedtető módszer*, melynél a növendék aktivitása a kísérletek (gyakorlatok) elvégzése által oda vezet, hogy azok csakugyan gyakorlati irányú tapasztalatokat szerezve, feldolgozott és teljesen sajátjukká tett anyagot visznek biztos tudással az életbe.

Hazánkban a természettan-vegytan tanítása éppen úgy mint külföldön csak egyesek hosszas és fáradságos munkálkodása útján került be lassan-lassan a népiskolába. Magasabb fokon tanítottak már fizikát, mint pld. 1657-től *Apáczai Csere János* a kolozsvári kollegiumban, 1738-tól *Maróthy György* szorít neki helyet a debreceni akadémia reáliái között; 1749-től az ördögös monda-körrel körülvevett *Hatvani István* professzor, mint úttörő, már kísérleti alapon tanítja a fizikát, stb., de a fizika elemi iskolai tanításáról csak az első Ratio idejétől lehet szó. A módszert azonban ez is hibásan írja elő és szemléltetésről, kísérletezésről szó sem volt, bár azt Ángyán János, ennek a kornak egyik tisztánlátó pedagógusa erősen sürgette és a kísérleti alapon haladó fizika tanítást „babona elleni óvszer“-nek mondotta.

Az 1777. évi Ratio Educationis a nagyobb városi népiskolákban rendkívüli tárgyként felveszi a természettan alapelveinek ismertetését és gyakoroltatását, különösen azok részére, akik a grammatikai iskolába óhajtanak átlépni. A tanítás magánóra jellegű volt. Alaposabban foglalkoztak e tárggyal a tanítókat képző elsőrendű népiskolákban. A latin (grammatikai) iskolákban fizikát nem találunk, csakis ásványtani dolgokkal foglalkoztak; a magyar királyi gimnáziumokban az első év első felében a fizika főbb elemei adattak elő, a második félévben ásványtannal foglalkoztak. Általában véve a kísérleti fizikát, mint a természetrajz segédtudományát tekintették és mint melléktantárgyat, csak a szorgalmasabb tanulóknak tanították. De ezek részére is csak a tanév végén 8—16 órában.

Az 1806. évi Ratio nem hozott változást.

Az 1845. évben kiadott *Magyarország elemi tanodáinak sza-*

bályai a természettan, erőműtan és természetrajz tanítását a IV. osztály második felévére teszi.

Az 1855. évi *Organizations Entrourf* már majdnem olyan terjedelemben öleli fel a fizika anyagát, mint ahogy azt az 1869. évi tanterv hozza.

Az 1868. évi XXXVIII. t.-c. a természettan elemeinek tanítását az elemi iskola tantárgyai közé iktatja.

Az 1869-ben kiadott népiskolai tanterv a természettan cím alatt fizikai és kémiai ismeretek tanítását veszi fel osztott iskoláknál az V. és VI. osztályokban és ismétlő iskolában; az egytanítós iskoláknál pedig lehetőleg a VI. osztályban és az ismétlőben. A természettan tanításához utasításokat is fűz, melyek arra vonatkoznak, hogy a tanító mindent kísérletileg mutasson be; a bemutatott kísérletet alkalmazza a természeti tüneményekre; a törvényeket találtassa ki és tanításánál keresse a közélettel való kapcsolatot és alkalmazást.

Az 1877-ben kiadott tanterv semminemű változtatást e téren nem hozott.

Az 1905-ben megjelent népiskolai tanterv lényeges változásokat hozott. Az ásványtani rész megelőzi a vegytani részt s ezután jön a fizikai anyag. Ásványtan a VI. osztályban, a természetrajz keretében van (sók, kövek, fémek, éghető ásványok, drágakövek); a vegytanból a levegő, oxigén, víz, szénsav és erjedések tárgyalását veszi fel; a fizikából aránylag bő az anyag; az alapfogalmakat, mechanikát, hőtani, hangtani, fénytani ismereteket, mágnességet és elektromosságot sorolja fel. A módszer kísérleti alapon nyugszik és a gyakorlati étellel a kapcsolatot állandóan fenn kívánja tartani.

Az 1925-ös tanterv a fizika és vegytan tanítását az V—VI. osztályokba teszi. (A tananyagról később lesz szó.) Módszere kérdve kifejtő, rávezető, kísérletezéssel.

A történelmi anyag a szaktanár által 1 tanítási órában feldolgozható.

2. Ezután következik a *fizika és kémia tantervi anyagának* részletes megtanítása. A tantervet és utasítást a maga legteljesebb részletességében kell ismertetni, itt emelvén már ki azt a szellemet, amit a tanterv be akar vinni a tanításba, azaz, hogy a tanítási egységet ne mint fizikai vagy kémiai tudományos egységet tekintsük, hanem a felvetett problémának az emberrel és természettel való minden kapcsolatáról szó legyen s mindenütt domborodjék ki a gazdasági, ipari, kereskedelmi stb. vonatkozás.

A fizika és kémia népiskolai anyaga a tantervben a *Természeti és gazdasági ismeretek* cím alatt a természetrajz, gazdaságtan, háztartástan és egészséggtannal együtt van felsorolva úgy, hogy az osztott népiskoláknál az V. és VI. osztályokban heti 1—1 óra esik erre a tárgyra. Az osztatlan népiskolákban az előző anyag kissé redukálva van és két évre felosztva, mivel a két osztály együtt tanul.

Az V. osztály anyaga: a népiskolai anyag *kémiai* részéből

főbb pontokban: ami a levegőre, vízre és égésre, a fémekre, a szerves anyagok rothadására vonatkozik. A legfontosabb közhasznú cikkek közül a keményítő, cukor, celuloze, gyufa és robbanó anyagok, petróleum, olajok, zsírok, a szappan, festőanyagok és fehérjék tárgyalása és az erjedés fajtái. Természetesen, mindenütt ki kell emelni a gazdasági kapcsolatokat és gyakorlati oldalról kell a dolgokat megvilágítani.

A VI. osztály anyaga *fizikai*. Először az alapfogalmakkal kell tisztába jönnünk. (A testek tulajdonságai, halmazállapot, mozgások, mérések.) Majd az egyszerűbb gépek, a levegő nyomása, a meleg, hang, fény, mágnesség, elektromosság és villamoság következnek úgy, hogy mindig valamilyen gyakorlati célt szolgáló eszközből, vagy egy megtörtént eseményből indulunk ki és ahhoz csatolunk minden gyakorlati haszonnal járó és hozzákapcsolható. Erre a részre 1 tanítási óra elegendő.

5. A tanterv és utasítás áttanulmányozása után áttérünk az anyagnak *tanmenetbe való foglalására*, nagyon ügyelve arra, hogy a tantervi anyag kerek tanítási egységekre legyen felosztva. Megállapítjuk az óraszámot, más tárgyakkal való kapcsolatokat, kiemeljük a gyakorlati és helyi vonatkozásokat, a szemléltető eszközöket és a kísérleteket, a kísérletekhez szükséges anyagokat és eszközöket, valamint az esetleges házi feladatokat és olvasmányokat. Íme például mind a két tárgy tanmenetére egy-egy minta. (Lásd 95—96. oldalon.)

Ugyanitt kell szólani a továbbképző iskolában felhasználható anyagról is és tanácsokat, útbaigazításokat kell adnunk a népművelési tanfolyamokon tartandó előadásokra nézve. Ezek tartalmát és anyagát mindig az illető vidék népességének foglalkozásaiból kell venni. Itt tehát csak egy elképzelt vidék részére mondjunk el egy pár esetet.

Ez a rész, nem számítva bele a növendékek otthoni írásbeli munkáját 2 órát vesz igénybe.

4. Az egyes tanítási egységek megtanítására való előkészület és néhány tanítási egység vázlatos vagy részletes kidolgozása.

Jól meg kell értetni, hogy minden fizikai és kémiai tanítási egységet a következő öt fokozat szerint kell feldolgozni.

a) Az előkészítés és hangulatkeltés tárgyalásánál első ízben a tanár kitér arra, hogy a gyermek előző megfigyeléseit és tapasztalatait nem szabad számításán kívül hagyni, hanem ügyes kutató kérdésekkel azokat, mint kitünő forrásokat, fel lehet és fel is kell használni. Szól arról, hogy a tanító a kirándulásokat kitünően felhasználhatja, hogy tanítása számára megfigyeléseket gyűjtessen.

b) A célkitűzés tárgyalásánál okvetlenül beszél az itt alkalmazható különféle célkitűzésekről. Ezek lehetnek a gyermeki tapasztalat helyes vagy helytelen voltának kimutatása, valamely felvetett probléma megoldása, vagy kísérletből való kiindulás. Így például a függő ón megtanításakor jó egy függélyesnek látszó földbeszúrt pálca helyzetét megfigyeltetni és célul tűzzük ki a pon-

Tanfárgy: *vegytan.*

Osztály: V.

H ó n a p	H e t e k	Ó r á k				
			<p>A népiskolai tanterv anyagának részletezése egységek szerint.</p> <p>Vonatkoztatások a többi tantárgyakra és rokon egységekre.</p> <p>Összefoglalások, ismétlések.</p>	Erkölcsei vagy helyi vonatkozások.	Szemléltetés, kísérletezés, kirándulás.	Csendes foglalkozás. Magánolvasmányok. Feladatok.
I.	4.	<p>A szénsav és tulajdonságai. Hatása a szervezetre; haszna, kára. Szerepe a növény életében. Szénsavas vizek, szódavízgyártás.</p> <p>Szellőztetés, a túlszűfolt lakás.</p>	<p>A tantermet minden óra után ki kell szellőztetni.</p>	<p>Márványra só-savat öntünk.</p> <p>Szódásüvegből szénsavat öntünk égő gyertyára.</p> <p>Szódavizet állítunk elő.</p> <p>Meglátogatjuk a szódavízgyárat</p>	<p>Leírni: Hogyan készül a szódavíz? Rajz, vagy agyagból: a szódavizes üveg.</p>	
II.	5.	<p>A széngáz és tulajdonságai. Hatása a szervezetre. A helyes fűtés és vasalás. A levegőről tanultak összefoglalása.</p>	Óvatosan fűtsünk.	<p>Faszenet izzítok.</p> <p>Megfigyeljük a kályha és a vasaló szerkezetét</p>	A kályha rajza.	
III.	6.	<p>Az ivóvíz. A víz halmazállapot változásai. Szűrés, lepárlás, kutak, források, vízvezeték. Műjég. Folyóvizek, tenger, tó, Hajótöröttek, a sivatagi utasok (a teve).</p>	Hálát adjunk Istennek a jó, friss ivóvizért.	<p>Olvasztás, forralás, fagyasztás.</p> <p>Üveglapra harmatot csapatok le.</p> <p>Szűrés és párologtatás.</p>	<p>Kút, pohár rajza. Hogyan lesz a vízcseppekből tenger? (Rajz a forrás, patak stb. fogalmának megrögzítésére)</p>	
IV.	7.	<p>A víz mint oldószer, ásványvizek, hévíz. A víz hatása a föld felületére. A víz szerepe a természetben (harat, eső, dér, köd, jégeső, hó stb.) A víz szétbontása, alkotórészeinek aránya és azok tulajdonságai.</p>	Lakóhelyünk csapadékviszonyai.	<p>Cukor feloldása.</p> <p>Szakadékok, vízmosások képe.</p> <p>A víz felbontása.</p>	A vízbontó készülék lerajzollása.	

Tantárgy: természettan.

Osztály: VI.

H ó n a p	H e t e k	Ó r á k					
				A népiskolai tanterv anyagának részletezése egységek szerint. Vonatkoztatások a többi tantárgyakra és rokon egységekre. Összefoglalások, ismétlések.	Erkölcsei vagy helyi vonatkozások.	Szemléltetés, kísérletezés, kirándulás.	Csendes foglalkozás. Magánolvasmányok. Feladatok.
r	I.	12.		A fül és a hallás. Hogyan hallunk? Fülápolás. A hangszerekről (síp, hegedű, harmonika, kürt, zongora, cimbalom, gramofon, harmónium, orgona, stb.)	A magyar dal szépsége.	A fül modellje. Hang keletkezésének köztü rezgetéséből. Hangvilla. Hangszerek bemutatása.	A fül szerkezete.
b							
m	II.	13.		A fény keletkezése és terjedése. Átlátszóság, árnyék, fényforrások. A világítás (olaj, petroleum, gáz, villany). (Nap és holdfogyatkozás). A szem védelme, a vakok segítése.	A nap fénye és melege nélkül nem élhetnénk. Adjunk halát Istennek.	Gyertyával fény és árnyék. Egyenes és görbe kályhaszövön át nézni a gyertyát. Világító készülék bemutatása. Villanykörte.	A szem szerkezete.
e							
c							
e	III.	14.		A fény visszaverődése, tükrök. A fény törése, szivárvány, délibáb.	A szivárvány a kiengesztelődés jele.	Különbféle tükrök. Üvegprizma. Kép a délibábról. Üvegpohárban víz és a megtörtnek látszó pálcika, stb.	A szivárvány színei.
d							

tos függőleges helyzet megállapítását. A gőzgép tanításánál működésének megvizsgálását tűzhetjük ki célul. Míg például a földvonzó erejének megtanításánál kísérletből (valamit leejtünk) indulhatunk ki.

c) Az új anyag részletes tárgyalásánál meg kell állapítani azokat az észszerű lépéseket, melyekkel lépésről-lépésre haladva,

elérhetjük kitűzött célunkat. Meg kell állapítani a felteendő kérdések legjobbait is. Fel kell továbbá sorolni mindazokat az eszközöket és anyagokat, melyeket az illető egység tanításánál fel fogunk használni. Ezek az eszközök első sorban a gyakorlati életben használatban lévő tárgyak közül szerzendők. Ha ilyen nem lenne, akkor a tanító a gyermekek előtt készítse el a megfelelőt s csak ha ez nem lenne lehetséges, használjon vásárolt eszközt. Kösse a tanítványai lelkére, hogy az illető egység tanításánál felhasználható kísérleteket gondosan be kell gyakorolni a tanítás előtt. Meg kell világítani a kísérletezés követelményeit, azaz: minden kísérlet a bebizonyítandó törvény közvetlen és világos bizonyítására szolgáló legyen és ne zavarják mellékkörülmények. A kísérletezés lehetőleg gyorsan bonyolítassék le, de úgy, hogy annak egyes fázisait a gyermekek jól megfigyelhessék. Ha csak lehetséges, a kísérletet a gyermekek cselekvőleg végezzék. A kísérleti eszközök elég nagyok legyenek, minden egyes részük jól szemlélhető legyen és ne legyen komplikált. A kísérletezést ne bámészkodva figyelje a gyermek, hanem állandó és feszült gondolkodó figyelemmel, mert csak úgy tudja a törvényszerűséget megállapítani. Ugyanitt fel kell sorolni azokat az érveket, melyeket a természeti tünemények és az általunk előállított kísérletekről pro és kontra fel szokás hozni. Soroljuk fel a kísérletezés jó oldalait és értessük meg azok célszerűségét. A legfontosabb érvek a kísérletezés mellett, hogy azok bármikor elvégezhetők; szükség esetén megismételhetők; lassúbb lefolyásúak és így könnyen megfigyelhetők, ellenőrizhetők. Nem túlságos nagy méretűek. Szabályozhatók, stb. A kísérletező eszközök kellekeinek felsorolásánál kapcsolatot teremthetünk a slöjddel és az I—II. osztályok kémia-ásványtan gyakorlati anyagával. Ugyanitt nagyon sok tanácsot adhatunk a tanító által elkészíthető olcsó és praktikus kísérleti eszközök készítmódjára. Például fecskendőüveg összeállítása, üveghajlítások, hidrogén-fejlesztő, mérleg, stb. Legideálisabb az lenne, ha minden gyermek maga kísérletezne, de ezt teljesen keresztülvinni sok ok és akadály miatt ma még nem lehet. A mai állapotok mellett a gyermekek által végzett kísérletezés csak kevés esetben alkalmazható. Például: méréseknél, súlypont megállapítás, egyensúly, tehetetlenség, surlódási meleg, hőmérés, stb. A fizikának ilyen cselekedtetve való oktatása most kezd lassan kialakulni.

d) Az összefoglalásnál meg kell értetni, hogy a cél itt csak annak a törvényszerűségnek a megállapítása, ami a tünemény, vagy vegyi folyamat oka volt. A törvényt (okot) mindig tömör, egyszerű és világos fogalmazásban kell kívánni, de magától értetődően csak akkor van ennek értéke, ha arra a gyermek maga jött rá. Ugyancsak itt sorolhatjuk fel mindazokat a gyakorlati életben előforduló eszközöket, melyek felhasználása az illető törvény alapján történik. Szólani kell azok használati módjáról; meg kell állapítani, az embernek azokból származó nagy hasznát, amit Isten jóságának köszönhet. Itt létesítünk koncentrációt az

egyres tárgyak között, kitérünk az ipari, gazdasági, háztartási, kereskedelmi és egészségügyi vonatkozásokra.

e) *A befejezés* alkalmával feladatokat kell feladni (megfigyelés vagy munka), melyeknél számba kell venni a gyermek ösztönszerű vágyakozását a rajzhoz, a furás-faragáshoz és nagy érdeklődését a gépek munkája iránt. A feladat a gyermek erejéhez mért és egyszerű legyen. Például a gőzgép tárgyalásakor: „figyeljétek meg az országutat hengerelő gép működését!”

A fizika-kémia népiskolai módszerének tanításánál ez az a rész, amely a tanártól a leglelkiismeretesebb és legaprólékosabb munkát kívánja. Nagyon világos képet kell a tanárnak adnia, hogy növendékei tényleg az elmondottak szerint készítsék el a vázlatokat.

Ebből a célból a tanár pár fontosabb tanítási egységet kiválaszt és azt az osztállyal közösen dolgozza fel. Kiválaszt egy vezérkönyvet, amely a véleménye szerint a legjobban megfelel és azt részletesen ismerteti, a kiválasztott egységek vázlatainak összeállításánál felhasználja. Kívánatos lenne, hogy az elmondott schéma alapján a növendékeknek mintatanítás megtartásával mutatná be a tanár, vagy a gyakorló iskola tanítója az elméletnek a gyakorlatban való keresztülviteli módját. Ezt a tanítást okvetlen részletes megbeszélés kövesse.

A tanítási vázlatok a következőképpen állíthatók össze:

Tanítási vázlat.

I. A feladat megértése. Tanítom vegytanból az V. osztályban a szénsavat és annak tulajdonságait. A szódavizes üveggel történő előkészítés után kísérletből indulok ki s a végén megállapítatom a szénsav hasznát és kárát. Rendelkezésemre áll 1 óra.

Szükségem van szódavizes üvegre (autosiphon), gummicsőre, kell továbbá mézskő, sósav, 2 próbacső, gyertya, gyufa, üveg-pohár, mézsvíz, pár szalmaszál (vagy üvegcső). Szemléltetem Balatonfüred, Búdösbarlang, Bikszád képét.

II. Bevezetés. a) Kapcsolás. Mit iszunk nyáron, ha nagyon szomjasak vagyunk? (A többi között szódavizes málnát). Szódavizes üveg bemutatása.

b) Az érdeklődés felkeltése (probléma felvetése). Az üveget működtetem és a működését megfigyeltetem. A szódavizet megkóstoltatom. Mi hajtja ki a vizet? Mitől csípős az?

III. Célkitűzés. Szénsav van benne. Ma megtanuljuk a szénsav tulajdonságait és hogy miként kerül az a szódavízbe.

IV. Tárgyalás. a) Kísérletek: márványra sósavat öntve szénsav fejlődik. A megfordított szódás üvegből gumicső segítségével szénsavat engedek ki. Átöntöm egyik edényből a másikba; az égő gyertyát eloltom vele; szagoltatom; vízzel összerázva megkóstoltatom; szalmaszálon át mézsvízbe fujatom.

b) Törvény megállapítás (tulajdonságok): színtelen, szagtalan, az égést elfojtja, a mézsvizet zavarossá teszi, kilégzéskor szénsavat lehelünk ki.

V. Alkalmazás. A természetben hol fordul elő. A növények

anyagcseréje. Szódavíz előállítása a gyermek előtt. Folyékony szénsav.

Haszna: növénynél, üdít, gyógyít (Balatonfüred, Bikszád, Büdösbarlang, stb.).

Kára: mérges, haláltokozó, tehát levegőt ront.

A szellőztetés. Az ebédlőszekrény márványára ne tégy citromot, vagy ecetes holmit.

VI. Begyakorlás. Összefoglalás: a könyv erre vonatkozó részének elolvasása, esetleg szó- vagy tárgymagyarázat. A szódavíz-készítés elmondatása. A gyakorlati értékű részek kidomborítása.

VII. Feladat. Rajzoljátok le (esetleg agyagból formáljátok ki) a szódavizes üveget.

Tanítási vázlat.

I. A feladat megértése. Természettanból, a VI. osztályban, a fény és terjedése. Példákkal és kísérletekkel beláttatom, hogy csak akkor láthatunk valamit, ha az meg van világítva, azaz ha arról fény jut szemünkbe. Kísérlettel rávezetem a gyermeket arra, hogy a fény csak egyenes vonalban terjed. Elsoroltatom a természetes és mesterséges fényforrásokat, mindegyiket jellemezve. Szólok a fény terjedési sebességéről. Tisztázom az átlátszóság stb. fogalmát. Szólok az árnyékról. A nap fényének áldásos voltából hálát ébresztek a Teremtő iránt.

Szükséges: lámpa, gyertya, gyufa, egyenes- és könyök-kályhacső, üveglap, zsíropapír, kartonlap, öngyújtó, méces, csillagszóró, villanykörte.

II. Bevezetés. a) *Kapcsolás:* a hangot akkor is halljuk, ha nem látjuk azt, aki kiáltott. Például a gyermek a tábla mögül kiált. Ha a gyertyát a tábla mögött gyújtjuk meg, nem látjuk. Olvasni nem tudunk, ha sötét van a szobában. Ha a szomszéd szoba ajtaja be van csukva, halljuk a szomszéd szobából a beszédet, de nem látjuk a szomszéd szobában égő lámpát.

b) *Az érdeklődés felkeltése* (probléma felvetése): mik világítják meg a testeket? Miért nem látjuk a tárgyat a görbe csövön át, míg az egyenesen keresztül az jól látszik? Miért nem látjuk zárt ajtón keresztül a lámpát?

III. Célkitűzés. Kutassuk ki mi a fentieknek az oka és mi világítja meg a testeket.

IV. Tárgyalás. a) Kísérletek: gyufát, gyertyát, lámpát, rendre egymásután meggyújtunk, abban a pillanatban fényt veszünk észre és a tárgyak meg vannak világítva. Besötétített ablakot mind jobban és jobban kinyitunk: a tárgyakat mindig jobban és jobban látjuk. Gyertya elé tartunk zsíropapírt, üveglapot, írópapírt, kartont, deszkát, stb. s meghatározzuk melyik áttetsző, átlátszó és átlátszatlan. A tárgy és szemünk közé kartont téve a tárgyat nem látjuk. Derékszögre meghajlított kályhacsövön át nem látom a gyertya fényét, míg az egyenesen igen. Visszaemlékeztetem, hogy a felhők szélénél a napsugár egyenes

sugarak alakjában tör elő. Ugyancsak, hogy az ablakon bejövő napsugár fényében a porszemek egyenes vonal irányában vannak megvilágítva. Égő gyertya elé labdát állítunk és észleljük, hogy annak csak egyik fele van megvilágítva, másik fele mindig sötét. Ha a sötét rész mögé fehér papirost állítunk, azon a labda árnyékát látjuk; a papírlap helyzetét változtatva az árnyékkép formája változik. (Ha ráérünk kitérhetünk a nap- és holdfogyatkozásra.) A fény terjedési sebességének közlése és elképzeltetése. Megfigyeljük, hogy a növény mindig a világosság felé fordul és amelyik nem kap fényt, az sápadt sárga színű.

b) *Törvény megállapítás* (tulajdonságok): a fényt fényforrásokból kapjuk; a testek átlátszók, átlátszatlanok vagy áttetszők. A fény csak egyenes vonalban terjed, terjedési sebessége másodpercenként 300 ezer kilométer. Az árnyék a fény ellentéte. Legjobb világítás a villanyfény. A nap a legnagyobb fény- és hőforrás, nélküle a földön nem lenne élet.

V. *Alkalmazás*. Fényforrások: nap, hold, csillagok, tűz, villám, petróleum, gáz, villany, gyertya, stb. A nap melege és életető hatása. Hálaadás Istennek. Világító bogarak, korhadó fa, foszfor. Szemünkkel látunk. A vakság rettenetessége: a vak embert segíteni kell. A szemet óvjuk, helyes írás, kézimunkázás, olvasás. A növények zöld színe a fénytől van.

VI. *Begyakorlás*. Összefoglalás: a könyv idevonatkozó részének elolvastatása; esetleges szó- vagy tárgymagyarázat. A fény szükségességének és az Isten iránti hálánk ismételt kidomborítása.

VII. *Feladat*. Rajzoljuk le a gyertyát, előtte a labdát és annak árnyékát; vagy az ablakon behatoló fénysugarat; a napot, holdat, csillagokat.

*

Ez a rész, mint már említettem a tanár munkájának legfontosabb része és itt domborodik ki tulajdonképen munkájának pedagógiai értéke. Tárgyalva a főbb szempontokat, a növendékek előtt kidolgozva 2 tanítási egység vázlatát, valamint a mi jelenlétünkben kidolgoztatva velük 2 vázlatot, ennek a résznek a feldolgozása 4 tanítási órát kíván.

5. Feltétlenül szükséges, hogy a szaktanár felemlítse a megjelent magyar népiskolai vezérkönyveket és tankönyveket, melyek közül a modernebbeket behatóbban ismerteti és össze is hasonlítja egymással.

A következők felsorolását ajánlom:

Molnár János: Magyar Fizika, avagy a természetiokról. Newton tanítóányainak nyomdokai szerint (1777.).

Szónyi Benjámin: Gyermekek Phisikája (1795.).

Tarcsy Lajos: Természettani kézikönyv (1841.).

Melczér Lajos: Oktatás a természet és földleírás elemeiben (1845.).

Gyurits A.: Természettan (1860.).

Minikus Vince: Vezérkönyv az állat-, növény- és ásványtan oktatásához (Pest, 1852.).

Békési P.: Természettan népiskoláink használatára (1862.).

Gönczy—Bopp Károly: Természettani (géptani) falitáblák.

Greguss Gyula: Természettan. (Pest.).

Orbán F.: Természettan (Sárospatak.).

Tarczy L.: Népszerű természettan (Pápa.).

(5 utóbbit az 1869-es tanterv ajánlja.)

Dékány—Crüger: Természettan elemei (1872.).

Éber Rezső: Vegytan és természettan a népiskolák V—VI. osztályai számára (Budapest, Egyetemi nyomda).

Kedves Miklós: Vegytan és természettan az elemi népiskolák V—VI. oszt. számára (Budapest, Franklin).

Novák—Szenes: Vegytan és természettan az elemi népiskolák V—VI. oszt. számára (Budapest, Kalász).

Erdődi János: A természetrajz és természettan módszertana (1882.).

Schramm Béla: Vezérkönyv a népiskolai természettan és vegytan tanításához (Lampel).

St. Tóth Kálmán: Kísérleti vezérkönyv a természettan elemi tanításához (Athenaeum).

Balázs István: Természettan a népiskolák és ismétlő-iskolák számára (Singer és Wolfner, 1894.).

Vargyas Endre: Természettan, egy tanítóval bíró falusi népiskolák számára (Lampel, 1902.).

Vargyas Endre: Természettan tekintettel a közéletre kísérleti útmutatásokkal (Lampel, 1902.).

Dr. Emericzy Géza: Természettan és vegytan a mindennapi és ismétlő népiskolák számára (Dobrowsky és Franke, Budapest, 1905.).

Bein Károly: Természettan a népiskolák és ismétlőiskolák számára (Franklin, 1906.).

St. Tóth Kálmán: Természettan a mindennapi és ismétlő népiskolák számára (Stampfel, 1907.).

Urhegyi Alajos: Utasítás a természettani és vegytani eszközök használatához (Lampel).

Nagy—Urhegyi: Természettan a népiskolák V—VI. oszt. számára (Egyetemi nyomda 1911.).

Jaloveczky Péter: A kis vegyész. Egyszerűbb vegytani eszközök készítése, kísérletezés, elemzések (Kis könyvek—Singer és Wolfner).

Wagner János: Természettan a vegytan elemeivel (Singer és Wolfner, 1911.).

Ábrahám—Szijártó: Elemi fizikai kísérletek gyűjteménye (Franklin).

Szathmáry István: Kis ötvös (Kis könyvek—Singer és Wolfner).

Sztrokay Kálmán: Kis elektrotechnika (Kis könyvek—Singer és Wolfner).

Hankó Vilmos dr.: Bevezetés a kísérletezésbe (Egyetemi nyomda).

Mihalik József: Biológiai gyakorlatok (Franklin, 1915.).

Hoitsy Pál: Ami az embert környékezi. (Franklin, 1885.).

Hoitsy Pál: A nagy természet és a kicsiny ember (Franklin, 1885.).

Nagy L. József: Bevezetés a demonstrációs fizika tanításba (Németh könyvkiadóhivatal, Budapest).

Masszi Ferenc: Fizikai gyakorlatok (Roth Dezső könyvnyomda, Szolnok).

Dr. Rybár—Dr. Császár: Természettani és vegytani kísérletek (Litografált példány, Székesfővárosi Pedagógiai Szeminárium)

A Néptanítók Lapjában a Tanterv végrehajtása cím alatt Éber Rezső természettani vonatkozású cikkei (1926-tól).

A Magyar Tanítóképzőben Mihalik Józsefnek a fizikai gyakorlatokra vonatkozó cikkei (1926—27-ben).

Ferenczi István és Drozdy Gyula mintatanításai a Tesléry és társai által Nyiregyházán kiadott: *Mintatanítások az új tanterv szellemében* című munkában.

Barcsai Károly és *Barcsai József*: Népiskolai módszertan (Baja, Uj Élet nyomda).

Idevonatkozó cikkek a Nemzetnevelésben és a Pedagógiai Szeminarium folyóiratban.

A vezérkönyvek ismertetésére 1 tanítási óra fordítandó.

6. *A szemléltetésről szólva és a kísérleti eszközöket* ismeretve, fel kell idéznünk növendékeink lelkében azokat a tapasztalatokat, melyeket a biológiai és kémia-ásványtani gyakorlataik alatt, valamint a III—IV. osztály fizikai gyakorlatai közben gyűjtöttek. Ki kell emelnünk, hogy a jó tanító igyekezni fog a környék ásványtermékeit összegyűjteni; a különféle ipartelepeken anyagokat gyűjt össze, melyből technológiai sorozatokat állít össze; feltétlenül kell egy kis vegytani szertárnak lenni; a fizikai szemléltető eszközök legnagyobb részét a használati tárgyak sorából vegye, s maga készítsen kísérletező eszközöket. A gyermekeket is munkálkodtatni kell. Az anyagok elzárva, de a gyermekek által mindig megtekinthetően legyenek elhelyezve. A természettani órán használt eszköz a legközelebbi tanításig a gyermekek szeme előtt, üvegszekrényben tartandó. A tanító tudjon a táblára színes ábrákat rajzolni. A felhasznált képek nagyok és modernek legyenek. A tanár a fizikai gyakorlatok alatt sok útbaigazítást adjon a taneszközök házi elkészítésére.

Ennél a résznél szól a tanár a *kirándulásokról*. Bizonyos, hogy csak arról van a gyermeknek teljesen kialakult képe, amit bőségesen szemléltetett és megfigyelhetett. Nem elég tehát, ha a tanító csak beszél a dolgokról és képeket mutat be, hanem el kell oly helyekre vezetni a gyermekeket, ahol megfigyeléseikkel részben már eleve anyagot gyűjthetnek a később tárgyalandó tanítási egységhez, részben a gyakorlatban látják a hallottak kivitelét. A kirándulásokat azonban készítsük elő, hogy a gyermek tényleg azt is figyelje meg, amit majd tanításunkban fel akarunk használni. Ha iskolánk környékén van, akkor a gyermekeket el kell vinni: szikvízgyárba, kovácshoz, a villanyművekhez, malomba, tűzoltószertárba, csépléshez, bányába, szeszfőzdébe, autó- vagy motortulajdonoshoz, a község rádiójához, téglagyárba, fűrésztelepre, tejszernokba, stb. Ezek a kirándulások csak a szükséges ideig tartanak s utána a tapasztalatokat számon kell kérni, megbeszélni, a törvényszerűségeket meg kell állapítani.

Az ebben a pontban foglaltak megbeszélésére 1 óra fordítható.

*

Ez az az anyag, amit a szaktanár részéről a népiskolai módszerre vonatkozólag feldolgozni kívánok. Ami a szaktanár rendelkezésére álló időt illeti, arra nézve a következőket mondhatom. Az egész általam leírt tananyagra évi 10 óra kell, ami tehát a IV. osztály fizikája egy hónapi óraszámának felel meg. E rendszer mellett nem minden népiskolai tanítási egység feldolgozása

történne meg, hanem csak a legfontosabbaké. De nem is szükséges minden egység részletes feldolgozása, mert a növendék, látva a témakör egy egységének részletes feldolgozási módját, mintát kap, amely szerint a többi egységet minden nehézség nélkül, a fizikai gyakorlatok egyes órái alatt, vagy otthon házi feladat alakjában fel tudja dolgozni.

Javaslatom szerint tehát a szaktanár az év egyik hónapját fordítja a módszeres rész tárgyalására. A fizikai gyakorlatokat azonban igen célszerűen használhatja fel a népiskolában szükségese kísérletek elvégeztetésére. Ezek alapján tanítási vázlatokat is készíttethet. Ilyen módon elérhető, hogy a tanuló minden kísérletet, mely a népiskolai fizika tanításában előfordulhat, elvégezzen.

Mihalik József.

EGYESÜLETI ÉLET.

Szerkesztő változás. Molnár Oszkár igazgató úr a *Magyar Tanítóképző* szerkesztéséről lemondott. Az elnökség megbízásából, a mai számmal, én vettem át a szerkesztést. Folyóiratunk célja, alakja és berendezése változatlanul marad, ahogy azt egyrészt az egyesület alapszabályai előírják, másrészt a több évtizedes gyakorlat kialakította. Igyekezni fogok lapunk általánosan elismert magas nivóját továbbra is fenntartani. Célom lesz mindenkor pontosan beszámolni egyesületünk életéről, működéséről s minden olyan eseményről, mely a tanítóképzést és a tanítóképző-intézeti tanárság szellemi vagy anyagi érdekeit érinti. Az egyesület programja egyúttal folyóiratunk programja is. A magyar tanítóképzés szintjének emelésére való törekvés lesz ezentúl is a főcél. Szeretném folyóiratunk által is minél szélesebb körök figyelmét ráirányítani a tanítóképzés ügyének fontosságára, kívánságaira. Figyelemmel kívánom kísérni a külföldi tanítóképzést és annak változásait. Különösen szeretném, ha állandóan beszámolhatnék az immár 60-ra szaporodott magyar tanító-, tanítónő- és óvónőképző-intézetek életében előforduló változásokról, eseményekről, hogy így a *Magyar Tanítóképző* szoros és értékes összekötő kapoccsá válna az egyes intézetek között is. Missziója, kulturális és nemzeti szempontból, azzal válhat legnagyobb értékűvé, ha hozzásegít bennünket egymás munkájának megismeréséhez és a magyar tanítóképzés egyöntetű, harmónikus működésének megvalósításához.

Hogy ezt a kitűzött célt szolgálhassam, ahhoz a tanítóképző-intézeti tanárság támogatása szükséges. Nem is mertem volna erre a nagy munkára vállalkozni, ha nem számítanék a régi kipróbált, lelkes gárda további munkásságára, sőt arra is, hogy a régiek mellé újak lépnek, akik ugyanolyan lelkesedéssel segítik magasba emelni és előrevinni a tanítóképző-intézeti tanárság egyetemének e szimbólumát.

Nagyon kérem a magyar tanítóképzés minden munkását, tiszteljen meg előzetes bizalmával és segítsen a közös célra irányuló munkában.

Kiss József.

Főtitkár és titkár változás. A szerkesztő-változás következtében az elnökségi ülés határozatából a főtitkári teendők ellátását Mihalik József, a titkári teendőket Prohászka Ferenc dr. vette át.

A miniszter üdvözlése. A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének elnöksége és a fővárosi tanító- és tanítónőképzők igazgatósága február 1-én délután tisztelgett Dr. Karafiáth Jenő vallás- és közoktatásügyi miniszternél, hogy őt miniszterré történt kinevezése alkal-

mából üdvözölje. A tisztelgő küldöttségben *Párvy* Endre igazgató, egyesületi elnök vezetése alatt résztvettek *Tabódy* Ida, *Grynaeus* Ida igazgatónők, *M. Kremmer* Mária az angolkisasszonyok budapesti tanítónőképző-intézetének igazgatónője, *M. Richter* Sarolta tanárnő, *Bécsy* Kerubina, a Ranolder-intézet tanítónőképző-intézetének igazgatónője, *Csorda* Romana tanárnő, *Balázs* Béla kir. főigazgató, *Molnár* Oszkár, *Dr. Szemere* Samu, *Végh* József igazgatók, *Mihalik* József, *Pócza* József, *Dr. Mandula* Aladár (Szeged), *Kiss* József tanárok.

A minisztert, aki a küldöttséget rendkívüli szívesen fogadta, *Párvy* Endre elnök a következő beszéddel üdvözölte.

Nagyméltóságú Miniszter Úr! A Tanítóképző Intézeti Tanárok Országos Egyesületének képviselőjében jelentünk meg Excellentiád előtt, hogy hódolatteljes tisztelettel üdvözöljük kultuszminiszterre történt kinevezése alkalmából s egyúttal a tanítóképző-intézeti tanárság munkásságára becses figyelmét külön is felhívjuk.

Kegyelmes Uram! A tanítóképző-intézeti tanári tevékenység egyike a legnehezebb, legkomplikáltabb és a legnagyobb erőfeszítést igénylő tanítói és nevelői foglalkozásnak. Nekünk ugyanis nemcsak erősen valóságos, és hazafias világnézlettől áthatott tanítói egyéniségeket kell rövid öt év alatt 14 éves ifjabból és lányokból nevelnünk, hanem emellett képesítenünk kell őket művészi, szociális, sőt honvédelmi feladatok megoldására is, mert hiszen a tanítói hivatás az énekek, zenében, kézimunkában, a gazdálkodásban, a cserkészetben és leventeképzésben, a felnőttek oktatásában is elég széleskörű jártasságot és tájékozottságot kíván és követel. Ezt a sokirányú nevelési munkát sikeresen és eredményesen csak olyan tanári egyéniségek végezhetik el, kiknek lelke telítve van idealizmussal, erős akarattal és rendelkeznek a tudományos és gyakorlati pedagógia összes fegyverzetével. Nos hát — Kegyelmes Uram — nyugodt lelkiismerettel állíthatom, hogy a tanítóképző-intézeti tanárság ezt a munkát mindezideig becsületesen és lelkiismeretesen el is végezte. Hogy nem jobban és nem tökéletesebben, mint ahogy azt magunk is szeretnők, annak oka nem bennünk, hanem tanítóképzésünk szervi hibáiban és fogyatékoságaiban keresendő. Ez az ünnepélyes pillanat természetesen nem lehet alkalmas a hibák és fogyatékoságok feltárására, de igenis alkalmas ama reményünk kifejezésére, hogy Nagyméltóságodban, kinek eddigi áldásos közéleti tevékenységéről, atyai jószívéről és igazságosságáról teljes mértékben informálva vagyunk, a tanítóképzésnek egyik új, erős, őszinte és megértő barátját és támaszát üdvözölhessük. Most is fülünkbe cseng Excellentiádnak miniszteri kinevezése alkalmából közreadott kijelentése, hogy e nehéz időkben is minden igyekezetével törekedni fog kultúránk igazi értékeinek a jobb jövő számára való átmentésére. Ennél bőlesebb programot a mai golgotás időkben senki sem adhatott. Annak beígéréseivel, hogy a tanítóképző-intézeti tanárság odaadó buzgalommal fogja Excellentiádat átmentési törekvéseiben támogatni, hódoló tisztelettel köszöntjük Excellentiádat és kívánunk erőt, egészséget és szerenését nemzetmentő munkájához.

Az elnök üdvözlő szavaira válaszolva a miniszter a következőket mondotta.

Nagyon köszönöm megjelenésüket és igen köszönöm az elnök úr üdvözlő szavait. A magyar tanítóképzés ügyét jól ismerem, sokszor csodáltam azt a nagy, önfeláldozó, nemes és eredményes munkát, melyet a tanítóképző-intézeti tanárság végez. Ezt a munkát ezután is méltánylólag és támogatólag fogom figyelemmel kíséreni. Hogy nagyobb fejlesztésről, haladásról, reformokról nem beszélhetek, annak nem én vagyok az oka.

Bennem is sok megvalósítandó idea él, de a mai nehéz viszonyok, a gazdasági krízis arra szorítanak, hogy minden erőmmel kultúránk értékeinek egy jobb jövő számára való átmentésén munkálkodjam. A különféle takarékosági bizottságok, bár ők is nehéz szívvel végzik szomorú feladataikat, a vallás- és közoktatásügyi minisztérium költségvetésében nehezen tudnak megtakarításokat elérni. Mint ismeretes, ebben a költségvetésben kb. 80% a személyi járandóság — fizetés és nyugdíj. A mintegy 20%-ot kitevő dologi kiadás aránylag kevés és ennek minden csökkentése annál fájdalmasabban érinti a kultúra minden munkását. De azért csüggedésre nincs okunk. Sőt minden okunk megvan arra, hogy bízzunk a magyar faj életerejében, a magyar föld kincseiben. Az általános világ-gazdasági helyzet is javulni fog. A francia és amerikai választások és elnökválasztások után meginduló gazdasági fellendülés minket is képessé tesz arra, hogy a régi erővel és dotációval állhassunk a szeretett és védett magyar kultúra szolgálatába. Addig azonban nehéz küzdelmet kell folytatnunk a magyar kultúráért. Nagyon jól estek az elnök úr szavai, melyekben biztosított, hogy a tanítóképző-intézeti tanárság teljes erejével és lelkesedésével támogat ebben a küzdelemben. Kérem is ezt a támogatást, mert a tanárság munkája védheti és tarthatja meg legbiztosabban a nemzet évszázados alkotómunkájának nagy kulturális eredményeit.

Még egyszer nagyon köszönöm megjelenésüket és üdvözlésüket.

Az egyesületnek a miniszternél történt tisztelgéséről és a miniszter nyilatkozatáról a február 2-iki napilapok és a rádió is részletesen megemlékezett.

A januári taggyűlés. Egyesületünknek 1932. január 18-án a II. kerületi tanítónőképző-intézetben tartott taggyűlésén sok érdeklődő kartárs jelent meg. *Pároy* Endre elnöklete alatt a következők voltak jelen: *Kiss József, Pócza József, Woyciehowskyné Lajos Mária dr., Jancsó Erzsébet, Grynaeus Ida, Kalmárné Kostyál Ilona, Ibererné Popovits Olga, Ruisz Márta, Faltányi Margit, Éber Rezső, Csada Imre, Kaposi Károly, Ferenczi István, Jaloveczky Péter, Jaloveczkyné Cinkovszky Kornélia, Bertha Mária, Unseitig Imelda és Spilenberg Klarissza nővérek, Polsinszky Jenő. (Győr), Kövessy Jenő (Szeged), Roland M. Ottilia, Herkovits Ilona, Riesz Janka, B. Braun Angela, Szántó Lenke, Dr. Zsindely Katalin, Kerner M. Luiza és Mihalik József.*

Elnök üdvözlő szavai után *Mihalik József* előadta javaslatát: *Mit tanítson a fizika-kémia szaktanára tárgyának népiskolai módszeréből.* A javaslatot *Kalmárné Kostyál Ilona, Kövessy Jenő, Kiss József, Éber Rezső, W. Lajos Mária dr., Riesz Janka és Pároy* Endre hozzászólásai után a taggyűlés elfogadta; a javasolt 12 óraszámot azonban 10 órára redukálta és kimondotta, hogy a módszeres rész tárgyalásának időpontját teljesen a szaktanár belátására bízza. Az elfogadott javaslat, melynek elkészítéséért elnök az előadónak, a taggyűlés nevében, köszönetet mondott, egyesületi közlönyünkben megjelenik.

Utána *Jaloveczky Péter* tartott előadást *A szaktárgyak módszere a tanító- és tanítónőképző-intézetekben* címen. Az alapos és minden szempontot figyelembe vevő előadáshoz szólva, *Kiss József* röviden megemlékezett *Imre Sándorról* és *Molnár Oszkár*ról, mint a magyar tanítóképzői pedagógia gondolatának legelső felvetőiről; kívánatosnak tartaná, ha azok a kartársak, akik az egyes tárgyak módszerét kidolgozzák, a vonatkozó külföldi irodalmat is ismertetnék. *Pároy* Endre elnök megemlékezett arról a hatalmas munkáról, amit egyesületünk a népiskolai tantárgyak módszeréből a szaktanár által tanítandó anyag kidolgozásával végzett és ami éppen a mai gyűlésen nyert befejezést. Kiemelte az újabb nagy célkitűzésünknek fontosságát, amely az összes tanítóképző-intézeti tárgyak

módszerét akarja helyesen megállapítani. Köszönetet mondott az előadónak a követendő irányelvek összeállításáért és megállapította, hogy ez a hatalmas program talán 4—10 évre is kiterjed. De nagy hiányokat fog pótolni s végeredményben meg fogja alkotni a tanítóképzés Evangéliumát s egyúttal feltétlenül a magyar tanítóképzés kereteinek és belső élete átreformálásához fog vezetni. A megkezdett munkát oly nagy horderejűnek látja, hogy a mai taggyűlést egyesületi életünk fontos *történelmi pillanatának* tekinti. Indítványára a taggyűlés elfogadja az új célkitűzést és munkaprogramot és ezzel a *tanító- és tanítónőképző-intézetek szaktárgyai módszerének* előmunkálatait megkezdjük. Irányelvekül elfogadja a Jaloveczky kartárs által előadottakat. Felhívja a vidéki kartársakat is a közös nagy munkába való bekapcsolódásra. Kívánatosnak tartja továbbá, hogy e nagy munkánál a főigazgatóság gazdag módszeres tapasztalataival egyesületünket támogassa. Jaloveczky előadását egyesületi közlönyünk e száma hozza. Az egyes szaktárgyakra vonatkozó javaslat pedig annak idején, lehetőleg tárgyalás előtt, egyesületünk közlönyében meg fog jelenni.

Mihalik József.

A februári taggyűlés. Február 18-án, a VII. ker. áll. tanítónőképző-intézetben tartott taggyűlésen *Párny* Endre elnök gyengélkedése miatt, felkérésére *Frank* Antal dr. alelnök elnökölt. Jelen voltak: *Patyiné Láng* Mária, *W. Lajos* Mária dr., *Jaloveczkyné Czinkovszky* Cornélia, *Ruisz* Márta, *Gyöngyösi* Mária Piroska, *Nedbál* Mária Elfrida, *Raffaelli* R. Rafaela, *Csorda* Romána, *Herkovits* Ilona, *Barabás* Endre, *Barabás* Tibor, Dr. *Cseh* Arnold, *Rados* Gyula, *Balázs* Dezső, *Schwarz* Károly, *Straub* Ferenc (Szeged), *Schmidt* M. Nóra és *Kerner* M. Lucia (Zsámbék), *Mesterházy* Jenő, *Harmos* Sándor, *Jaloveczky* Péter, *Ferenczi* István, *Kaposi* Károly, Dr. *Szemere* Samu, *Kiss* József.

A taggyűlés első előadója Dr. *Szemere* Samu igazgató volt, aki *Hegéről, mint pedagógusról* tartott előadást, halálának 100-ik évfordulója alkalmából. Vázolta Hegel filozófiáját, filozófiájának nagy hatását korára és a mai időkre. Pedagógiai gondolatai, bár ilyen címen külön könyvet nem írt, már 1855-ban összegyűjtve, 3 kötetben jelentek meg. Ezek a gondolatok ma is kincsei a pedagógiai gondolkodásnak és úgy a mai német, mint az olasz oktatásra döntő jelentőségű hatással voltak. Dr. *Szemerének* értékes, magas nivójú előadásáért *Frank* dr. alelnök mondott a taggyűlés nevében köszönetet. Előadásának vázlata lapunkban meg fog jelenni.

A taggyűlés második előadója *Jaloveczky* Péter c. igazgató volt, aki a *növénytan-tanításának tanítóképző-intézeti módszeréről* tartott előadást. Előadásában, melyet folyóiratunkban közölni fogunk, vizsgálat tárgyává tette az anyag kiválasztását, csoportosítását, az anyag részletes tárgyalását, a tanultak begyakorlását és azokat a szempontokat, melyek a növénytan-tanítás reformjánál szem előtt tartandók. Előadásához *Straub* Ferenc (Szeged) szolt hozzá, részletesen felsorolva azokat a felteteleket, amelyek ahhoz szükségesek, hogy a növénytan tanítása a *Jaloveczky* által ajánlott módon történjék. *Frank* dr. alelnök méltatta az előadó előadását, munkálkodását, s az egyesület nevében köszöntötte őt abból az alkalmából, hogy az egyesületünknek az összes tanítóképző-intézeti tárgyak módszerének feldolgozására irányuló munkájához az első követ letette. Végre egy tantárgy tanítóképző-intézeti tanításának módszerét teljes egészében hallhattuk. Ezért az előadót elismerés és dícséret illeti.

Kiss József.

Választmányi ülés. Egyesületünk választmánya a közeli napokban tartja ezévi tavaszi rendes ülését. A választmányi ülés napja még nincs megállapítva, a választmány tagjai arra külön meghívót kapnak.

IRODALOM.

Tóth Mihály: Szántás, vetés. A II. osztály tanítója számára. Harmadik átdolgozott és bővített kiadás. Sárospatak, 1951.

A szakember azonnal észreveszi, hogy e könyv megírását gyakorlati ember éveken át tartó munkája, a legkisebb mozzanatokra kiterjedő szorgalmas feljegyzései, azok elrendezése, javíthatása előzte meg. A gyakorlati élet, a valóban megtörtént tanítások mozzanatai, legértékesebb gondolatai vannak itt csokorba kötve. Az író került mindazt, ami csak ideális elképzelés, megvalósíthatatlan álmom. Szerkezeti áttekinthetősége, rendszere, a gyakorlati életet visszatükröző tartalma a tervszerű előkészület alapján való komoly nevelői és tanítói munkára ösztönöz. — A kezdő tanítónak hűséges tanító-társa, az esztendő első napjától az utolsóig, óráról-órára való teendőiben hűséges tanácsadója. A gyakorlott tanítónak új gondolatokat ad, melyekkel felszabadítja a testet és lelket ölé sablonmunka alól.

A *Bevezetés*-ben, munkára hívó rövid előszó után, külön-külön foglalkozik a szerző a II. oszt. minden tantárgyával. Rövid utasítást ad azok körében követendő eljárásra. Tájékoztatja az olvasót, hogy a tantervben előírt tanítási anyag hogyan él lelkében, hogyan válogatta, hogyan rendezte azokat, milyen szempontok vezették, midőn a tanterv betűit az életre alkalmazta. Munkájában eredeti utakon jár. A rengeteg egyéni, látott, hallott, gyűjtött, nagy gondossággal fölgyeztet gondolat-tal, fogással szolgál a tanítónak. A havonként és hetenként szétválasztott tanítási egységek vázlatait a havi és heti előkészületi útmutató előzi meg. Biztosítja ezzel, a tananyagbeosztáshoz való hű ragaszkodás mellett is, a tanítási egységek alkalomszerű tanításának lehetőségét. Példát ad a tervszerű tanítói munkára való helyes és lelkiismeretes előkészületre. Rendkívül értékes, könnyen áttekinthető, praktikus összeállított a könyv rovatos tananyagbeosztása. A tananyagbeosztás minden tanítási egységéről közölt vázlatokban elkerüli a sablonos formális fokok szerint adott mintát. Ott, ahol szükségét látja, részletesebben, ahol elegendőnek tartja, pár szóval mutat rá a lényegre. A begyakorlandó, rögzítendő anyagot minden tanítási egységből, mint a csendes foglalkozás tárgyát emeli ki.

Értékes útmutatás és gondolatmenet mellett jelöli meg a beszéd- és értelemgyakorlat tárgyi és alaki célját. Míg az értelmi nevelés súlypontját e gyakorlatok anyagára, addig az érzelmi nevelést az olvasási anyagra helyezi át.

E tárgy anyagát heti három tanítási egységben főként a falusi iskolára vonatkoztatja. Anyag-elrendezése időszerű. A többi tárgyak anyagát ehhez koncentrálna. Tökéletes a tantárgyköri és anyagköri koncentráció. Az egyes témáknál vázolt anyagmennyiség egy tanítási egységre eső idő alatt elvégezhető. A begyakorlás anyagát szóbeli fogalmazásként emeli ki. — Tág teret enged e tárgy körében a rajzoláshoz, mint az öntevékenységre nevelő, ismeretanyag rögzítő, gondolat kifejező eszköznek. A közölt rajzok száma s azok is inkább a tanítónak az óra előtt, előre elkészítendő szemléltető táblai rajzanyagát példázák. Úgyesebb megoldás lett volna az, ha a tanítás körében spontán adandó, vázlat-szerű, a gyermek rajzkészségét alig meghaladó s a gyermek technikáját utánzó típusrajzokat közöl.

Az *olvasás-tanítás* anyagát a Havas-Pósa olvasókönyv alapján dolgozza fel. Minden egyes olvasmánytárgyalás alkalmával valami új szempontot jelöl meg s így ezeket az órákat is változatossá teszi. Felsorolja

az értelmezendő szó- és gondolatanyagot s közli a helyes értelmezés módját. Rámutat a dramatizálható és érzelemkeltésre alkalmas részekre.

Az *írás* (a szépírás és folyóírás) tanítására vonatkozó mondani-valóját 7 pontban foglalja össze. A szépírás és folyóírás gyakorlása mellett ezeket az órákat is a helyesírás szolgálatába állítja. Minden tanítási órára helyesírási szempontból értékes írási anyagot ad.

A *fogalmazás tanítás alapját* a beszéd- és értelemgyakorlat begyakorlandó anyagából a *szóbeli fogalmazásra* alkalmas témák címen már az I. osztályban megveti. A II. osztályban sem tanít közvetlenül fogalmazást, hanem a gondolatok önálló kifejezésére való szoktatással, írásra készítő, jó téma kiválasztásával, esztétikai célkitűzéssel ráneveli a gyermeket a fogalmazási készségre. Hetenként egy órában fokozatosan nehezebb feladat elé állítja a tanulókat. A közös megbeszélés alapján táblára írt fogalmazvány lemásolásától, majd egy-két mondat önálló leírásától, jól elgondolt terv szerint jut el a szabad, teljesen önálló fogalmazáshoz.

Úgy a fogalmazás, mint az írás tanításánál a kétvonalú füzettel párhuzamosan egyvonalú füzetet is használ, ami a II. osztályban a tanterv követelményeit túlhaladja.

Helyesírás és nyelvi magyarázatok anyagát felölelő vázlataiban a régi nyelvtanítási módszerének megfelelő elméleti fejtegetéseket közöl. Kevesebb elmélet és több helyesírás gyakorlásra való példaadással jobban megközelítené az új tanterv célját.

A *szám-tan-tanítás* anyagának feldolgozásánál az unalmas egyformaságtól való szabadulásra törekvéssel a gondolkodás fejlesztését a számtények megállapítását és a számolás könnyítését igyekeznek elérni. A tanítási anyagot heti 5 egységre bontja. Minden számkörben súlyt helyez a számfogalom, a mennyiség értékeltetésére s az elvont számokkal való számolási készség begyakorlására. Elgondolásában értékes az is, hogy legalább egy tanítási egységben gyakorlati példák (mérések, kis feladatok stb.) megoldásával az életre nevel. Minden tanítási egységnek gyakorlati értékkel bíró tárgykört jelöl ki. Hetenként egy tárgykör gyakorlati feladatsorozatát közli. Találószerű feladatai többször nehezek, a gyermek számolási készségét meghaladják, bár gyakorlással a találékonyságot, helyes gondolkodtatást, okoskodtatást eredménnyel szolgálják.

A *rajz* tanításnál a rajzolási kedv és bátorság felkeltésével továbbá a rajzolási készség emelésével a díszítés iránti fogékonyságot állítja előtérbe. A tanítási egységekként közölt vázlatok mindig gyakorlati célt szolgálnak. Jól felépített menettel rajzkészségre nevel. Felöleli a játékos, szemléleti és tervezgető rajzot, bár legnagyobb súllyal a vonalas tervezgetést szolgálja.

Énektanítási vázlatainak anyagsorozata könnyed. Kellemes, vidámságot, hangulatot keltő, lekottázott, eredeti, s egyéni daloskái nagy hiányt pótolnak. Nagyobb tért lehetne itt engedni az országosan elterjedt, általánosan ismert, könnyű nép- és gyermekdaloknak.

Kézimunka tanítási vázlataiban felvett tárgyak készítése, öntevékenységre szoktat, alkotó készséget ébreszt s a kézügyesség fejlesztését szolgálja. Csak papírból és kukoricaszárból készítenő munkáival a legyszerényebb falusi iskolára volt tekintettel.

Tornatanítási vázlataiban alkalmas gondolatköröket jelöl meg az utánzó mozgások kiválasztására. A téli szabad torna idejét igen gyakran fordítja a beszéd- és értelemgyakorlattal kapcsolatos kirándulásokra, sétákra. Kívánatos lenne az adott vázlatban feltüntetett mozgások rövid megnevezését (pld. csipőre, törzshajlítás, karkörzés stb.) közölni, mert

ezzel a tanító előkészületét megkönnyítené. Helyes volna a játékok mind-egyikét leírni, szükség esetén rajzvázlattal illusztrálni.

A vezérkönyv végén rövid gyakorlati *tanácsadót* és *útmutatót* találunk a tananyag felosztásával kapcsolatos előkészületekre s a részben osztott iskolák *tananyagfelosztásának elkészítésére*.

Az itt ismertetett könyv a *Szántás, vetés* cím alatt megjelent osztályvezérkönyv sorozatnak egyik kötete. Az egész munka „gyakorlat talajából nőtt ki, de a gyakorlati kivitel háttérében ott vannak a modern pedagógia értékes, kipróbált elvei”. Méltó büszkesége, nagy értéke az ily irányú pedagógiai szakirodalomnak, s legjobb, leghasználhatóbb kézikönyve a magyar tanítószágnak.

A könyv igazi értékét minden szónál szebben igazolja, hogy rövid idő alatt a harmadik kiadást érte meg. Horváth János.

Ehrlich Antal: *Kétszólamú dalok népiskolai ünnepélyekre és egyéb alkalmakra*. Kapható a szerzőnél: Nyiregyháza, Bocskay-utca 50.

Az iskolai ünnepélyeket rendező tanítónak állandó gondja: mit énekeltesen? Ezen a gondon enyhít Ehrlich Antal 29 lapon, 40 kétszólamú dalt tartalmazó füzeté. E füzetben bármilyen iskolai ünnepélyre alkalmas dalt találunk. Szerző legkiválóbb költőnk (Petőfi, Pósa, Móra, Benedek E., Gárdonyi G. stb.) alkalmi költeményeit válogatta össze s dallamosította a 6—12 éves gyermek hangterjedelmének megfelelően, kedves és fülbemászó ritmusokkal. Szalatsy Richárd.

H I R E K.

Kerschensteiner György †. Az utolsó évtizedek kiváló pedagógusai közül is magasan kiemelkedett. Nagy kartársra, Spranger mondja róla, hogy ő mai idők legzseniálisabb pedagógusa, a mi időnk Pestalozzija. Pedagógiai gondolataiban egyesül a lélektani alapvetés, a gazdasági és szakképzés, a munkára való nevelés és az állampolgári nevelés, a szociális nevelés és az erkölcsi személyiség kialakítása. A nevelés végső célja jellemes állampolgárok nevelése és ennek módja a munkaiskola. Gondolatai nagy hatással voltak nemcsak a mai németországi nevelés- és oktatás kialakulására, hatása kiterjed az egész világ nevelésügyére.

1854-ben született Münchenben. Járt tanítóképző-intézetbe, gimnáziumba, végzett egyetemet és technikai főiskolát. Volt tanító, majd menyiség-tanár. Ez utóbbi képesítése végig kísérte egész életén, mikor a reális tárgyak nagy képzőerejét a tanítás középpontjává tette. 1895-től 1920-ig Münchenben iskolaiügyi városi tanácsnok, 1912-től birodalmi gyűlési képviselő, 1918-tól a müncheni egyetemen a pedagógiai tanára volt. Rendkívüli értékes és gazdag matematikai és pedagógiai irodalmi működést fejtett ki. Irodalmi művei közül csak azokat emeljük ki, melyek hatása hozzánk is elterjedt. *Betrachtungen zur Theorie des Lehrplans* (1901.). *Die staatsbürgerliche Erziehung der deutschen Jugend* (9. kiadás 1928.). *Grundfragen der Schulorganisation* (5. kiadás 1927.). *Begriff der staatsbürgerlichen Erziehung* (5. kiadás 1928.). *Charakterbegriff und Charaktererziehung* (4. kiadás 1929.). *Wesen und Wert des naturwissenschaftlichen Unterrichts* (2. kiadás 1920.). *Theorie der Bildung* (1928.). És — amit legelsőnek kellett volna említenünk — *Die Seele des Erziehers und das Problem der Lehrerbildung* (1927.). Magyarországhoz sok kapocs fűzte, sok ismerőse, követője van közöttünk, akikkel élete utolsó idejéig személyes érintkezésben, levelezésben volt. 1914-ben három előadást is tartott a nevelésről a Fővárosi Pedagógiai Szemináriumban.

Erdélyi Lajos †. Erdélyi Lajos, a polgáriiskolai tanárképzőnek 25 év óta tanára, a budapesti egyetem magántanára, a szegedi egyetem

c. rendkívüli tanára, a kiváló nyelvész 61 éves korában elhunyt. — 1871-ben született Uzonban, Háromszék megyében. Szülőföldjéhez élete végéig rajongó szeretet fűzte. Magyar nyelvi tanulmányaival már fiatalkorában magára vonta a figyelmet. 1898-ban sub auspiciis regis avatták doktorrá. Előbb a kolozsvári, majd a sepsiszentgyörgyi kollégium tanára lett. 1908-ban a budapesti egyetemen magántanárrá habilitáltak és ki-nevezték előbb az Erzsébet-nőiskola, majd a polgári iskolai tanárképző-intézet tanárává. A tanítóképző-intézeti tanárok között is sokan vannak, akik tanítványai voltak Tanulmányai főként a nyelvjárások és a mondat-antológiából valók. Önálló művei: *Az összevont mondat modern szempontból; Nyelvjárásaink ügye és teendőink; A háromszéki nyelvjáráról történelmi alapon; A csángók eredete nyelvjárásaik alapján*. Legújabb munkái: *Magyar nyelvi tanulmányok* (1926.) és *A régi magyar irodalom történetéhez a nyelvjárások alapján*. (1929.) — Temetése február hó 27-én volt a Farkasréti temető halottas házából. Családja, rokonsága és tanítványainak nagy serege kísérte utolsó útjára.

Nagy László emlékezete. A Magyar Gyermektanulmányi és Gyakorlati Lélektani Társaság a magyarországi gyermektanulmányi mozgalom megindítójának, a Társaság, a Gyermektanulmányi Múzeum, a Szülők Iskolája és a Szülők Szövetsége megalapítójának és vezetőjének, a magyar tanítóképzés nagy halottjának Nagy László c. tanítóképző-intézeti igazgatójának emlékeztére halálának első évfordulóján f. é. február 28-án délelőtt 11 órakor a Pedagógiai Szeminárium nagy előadótermében (VIII. Mária Terézia tér 8. III.) megható és bensőséges emlékünnepelet rendezett. Az ünnepélyre összegyűlt közönség, Nagy László tisztelői, követői, munkatársai és tanítványai zsúfolásig megtöltötték a nagy előadótermet. *Imre Sándor* egyetemi tanár, a Magyar Gyermektanulmányi Társaság elnöke, megnyitó beszédében Nagy Lászlónak, a lelkes szervezőnek, a munkára serkentő kutatónak érdemeit méltatta. *Ranschburg Pál* egyet. tanár *Nagy László tudományos munkásságát, módszereit, eredményeit*, ismertette. *Domokos Lászlóné Nagy László pedagógiai tanításai* című tanulmányát *Cser János* olvasta fel. *Nógrády Lászlónak Nagy Lászlóról az emberről* szóló megemlékezését pedig *Tuszkai Ödön* adta elő. *Máday István* zárószavában összefoglalta az elhangzottakat és megállapította Nagy László működésének a magyar és a külföldi gyermektanulmányozásra való hatását és ennek a hatásnak a következményeit, értékeit. *Imre Sándor* kegyeletos szavaival ért véget a szép emlékünnepelet.

Német tanítóképző-akadémiák megszüntetése. Az akadémiai tanítóképzésről az utolsó időben lapunk hasábjain és más tanügyi lapokban is (Pedagógiai Szeminárium) többször esett szó. Érdekelni fogja olvasóinkat, hogy a porosz államminisztérium 1951. végén, a még fennálló 15 Pedagógiai Akadémia közül 5-öt ideiglenesen bezárt és pedig a Kottbus, Erfurt, Stettin, Altona és Kassel városokban levőket. A többi 10 működését folytatja. Ezek szerint akadémiai tanítóképzés a kielii, elbingi, breslaui, frankfurti (a. d. Oder), frankfurti (a. Main), hallei, hannoveri és dortmundi evangélikus és a bonni és beutheni katolikus akadémiákon folyik. De az 1952. évre új felvételek ezeken sem lesznek. (*Pädagogische Warte* 1951. 25. sz.)

Miközben a fenti sorokat írtuk, megjelent a porosz kormány legújabb rendelete, mely úgy intézkedik, hogy a 15 Pedagógiai Akadémia közül f. évi április 1-én 9 bezárandó. Csak 120 akadémiai tanár maradhat meg hivatalában és pedig *Bonn*-ban és *Beuthen*-ben 12—12, *Dortmund*-ban, *Halle*-ban, *Elbing*-ben és *Frankfurt* a. M.-ban 24—24. A megszüntetett *hannoveri*, *kasseli* és *kielii* akadémiák hallgatóit *Dortmund*, az *altonai*, *erfurti* és *kottbusi* akadémiákét *Halle*, a *breslaui*, *frankfurti* (a.

O.) és *stettini* akadémiákét *Elbing* veszi át. „Azon fáradoznak, hogy az akadémiák tanárait, amennyire csak lehet, más nyilvános jellegű állásban helyezték el. Magasabb intézetekhez vagy akár népiskolákhoz is beosztják őket, mert egy részük annak a kívánságnak adott kifejezést, hogy elemi iskolákhoz nyerjenek beosztást.” (*Pädagogische Warte*. 1932. II. 15. 4. szám.)

Az új-nevelés VI. világkonferenciája. Az új-nevelés világ szövetsége (Weltbund für Erneuerung der Erziehung — New Education Fellowship) ezidei, immár VI. világkonferenciáját Nizzában tartja. A konferencia július 29-én kezdődik és augusztus 12-ig, tehát 15 napig tart és főtémája a *társadalmi változás és a nevelés*. A gazdag programmból, mely előadások és megbeszélések kapcsán tárgyalásra kerül, kiemeljük a *tanítóképzést*, a család és a társadalom nevelőhatását, a nemzeti kisebbségek tanítási nyelvének problémáját és az új-iskolák módszerének ismertetését. A nemzetközi szervező-bizottságban és az előadók között a világ legnevesebb pedagógusait találjuk. Így, hogy csak néhányat említsünk. *C. H. Becker* (Berlin), *O. Decroly* (Brüsszel), *A. Ferrière* a „Pour l'Ere nouvelle” kiadója, *U. Piaget* (Genf), *Martha Muchow* (Hamburg), *D. Katzaroff* (Szófia), *Aloys Fischer*, *G. Kerschensteiner*, *J. Schröter*, *E. Weniger*, *J. Dewey* és még igen sokan. A konferencia rendezősege kedvezményes ellátásról gondoskodik. Felvilágosítással szolgál The New Education Fellowship, 11, Tavistock Square, London W. C. 1, vagy a Deutsche Mittelstelle des Weltbundes für Erneuerung der Erziehung, Schulplatz 8, Dresden-Hellerau.

Tanítóképző-intézeti tanárok előadásai pedagógiai szemináriumokon. A Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei királyi tanfelügyelőség rendezése alatt működő *pedagógiai szeminárium* Jászberényben, 1952. január 7-én, *Móczár Miklós* jászberényi áll. tanítóképző-intézeti igazgató: *A legegyszerűbb eszközökkel végezhető népiskolai vegytani kísérletek* címen gyakorlati előadást, *Berzátzy László* jászberényi áll. tanítóképző-intézeti zenetanár pedig: *Hangjegy utáni énektanítás az elemi iskolában* címen elméleti előadást tartott és mintatanítást mutatott be. *Móczár Miklós* igazgató vegytani gyakorlati előadását a *Mezőtúron*, február hó 4-én rendezett pedagógiai szemináriumon megismételte.

A jászberényi áll. tanítóképző-intézet népművelési tevékenysége. A jászberényi Iskolánkívüli Népművelési Helyi Bizottság népművelési munkájába ez évben is bekapcsolódtak a jászberényi áll. tanítóképző-intézet tanárai és az intézet V. évfolyamának növendékei. December-február hónapokban a város különböző kerületeinek olvasókörreiben és két tanyai iskolában előadást tartottak: *Móczár Miklós* igazgató: *Hogyan természetünk féregmentes gyümölcsöt?* *A baktériumok természetrajza és jelentősége.* *Rossz szokásaink egészségünk szempontjából* címen. *Blénessy János*: *A jászberényi múzeum értékei*, *A Lehel kürt ismertetése*, *Csekő Árpád*: *A jelenlegi gazdasági válság okai*, *A helyes világitás*; *Tanai Antal*: *A nemzeti öntudat*, *A testi és lelki világ*, *A lelki élet egysége* címen. Az V. évfolyam növendékei közül 6 növendék, előkészítés s a kitűzött tétel írásbeli kidolgozása után, tanári felügyelet mellett előadásokat tartott. Előadások tárgya: *Hajcsövesség és a talaj víztartalmának megőrzése*, *Miért legveszedelmesebb ellensége egészségünknek a légy?* *Ingyen dolgozó munkásaink az állatok világából* volt.

Egyházi kinevezés. Serédi Jusztinián hercegprímás Oszwald József kalocsai tanítóképzőintézeti igazgató, egyházmegyei tanfelügyelőt a katolikus tanügyi tanács tagjává nevezte ki.

Nagy László-emlékbizottság. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság elhatározta, hogy *Nagy László* tanítóképzőintézeti c. igazgatónak,

folyóiratunk 16. éven át volt szerkesztőjének, a magyar gyermektanulmányi intézmények alapítójának és vezetőjének emlékét megőrköfti. Ennek megvalósítására „Nagy László Emlékbizottság”-ot szervezett, amely csatlakozásra hívja föl a kiváló tudós tanártársait, egykori tanítványait és híveit. Egyesületünket a bizottságban az egyesületi elnök és a főtítkár képviselik. Az emlékbizottság címe: Gyermektanulmányi Múzeum, Mária-Terézia-tér 8. szám.

Előadás a mai polgári iskolai tanárképzésről. Az Országos Polgári Iskolai Tanáregyesület pedagógiai bizottsága 1952. évi február hó 6-án d. u. 5 órakor Budapesten, a Tanárok Csengery-Diakotthonában (Thököly-út 82.) felolvasó-ülést tartott, melyen *Dr. Greguss Pál: Főiskolánk hallgatósága és a mostani egyetemi kooperáció* címen érdekes előadásban ismertette a szegedi Tudomány Egyetemmel kapcsolatban folyó polgári iskolai tanárképzés mai módját.

Szerkesztői üzenetek. Igen kérem az egyes képző-intézetek igazgatóit, hogy az intézetükben történt változásokról, ünnepélyekről és minden olyan eseményről, mely a tanítóképző-intézeti tanárságot érdekelheti, folyóiratunk számára rövid ismertetést beküldeni sziveskedjenek. — A kéziratok beküldésének határideje, a következő havi szám számára, a hónap 20-ik napja.

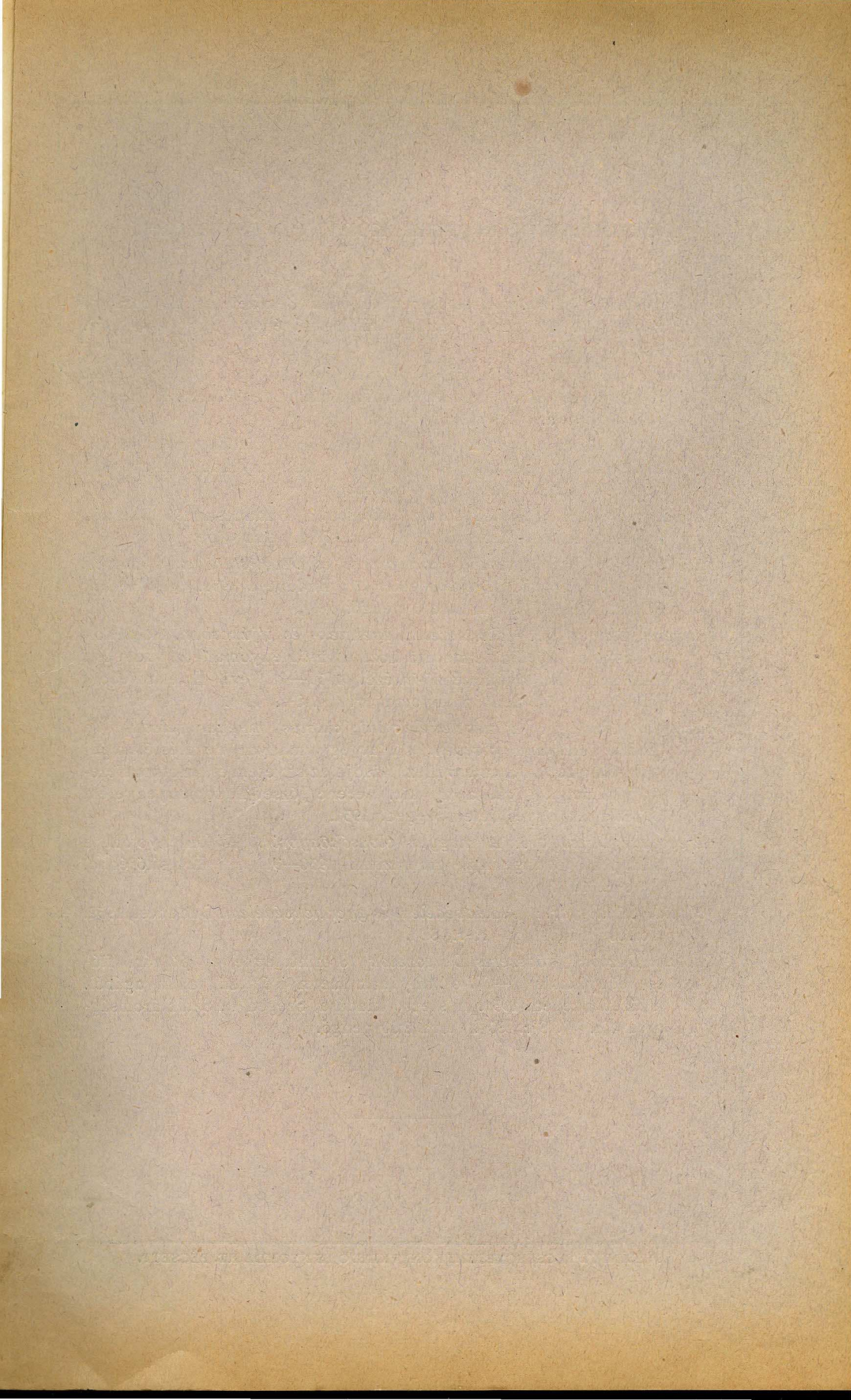
Nyugtázás. Tagdíjat fizetett 1927. II. felére: Dr. J. Németh I., Szendrei J. (2), — 1928-ra: Dr. J. Németh I., — 1929-re: Maurer M., Jombart A., — 1950. I. felére: Dr. Richtmann M., B. Ribiczey E., Berzátzky L., Kraft I. (5), — 1950-ra: Pfalz Gy., Dr. Gulyás I., Révész Gy., Jombart A., — 1951. I. felére: Barcsay J., Kiss Á. J., Ehmann T., Dr. Mandula A. (1), Málnási D., — 1951-re: Lehoczky E., Dr. Jakab B., Pfalz Gy., Barabás E., V-né Fehér A., Braun A., Kalabay L.-né, Dr. Harmos S., Kutassy M., Stich N., Dr. Körös E., Szarka L., Horvay E., B. Draskóczy V., Forgó S., Brunovszky R., Desics I., Flóra S., Szabó Z., v. Losonczy Gy., Végh J., v. Komárnok Gy., dr. Kenyeres E., Varga Gy., Kiss S., Levius E., Miklós I., v. Szomjas F., Tömörkényi D., Boeskey I., Gergely F., Czuczka E., M. Kovács B., Szabó K., Straub F., Héger L., K. Németh E., Dr. Kacsák Ö., Tanács I., A. Gludovátz E., I. Méray I., Gy. Grátz M., Berényi I., Gömöri S., Horváth J., Grész E., Tömör B., Str. Entz J., Révész Gy., Varga L., Skersil M., Lukács B., Urhelyi A., Rác E., Patyi I.-né, Jombart A., Vas K. — 1952. I. felére: Barcsai K., Vas K. — 1952-re: Karácsonyi I., Urbányi K., Damaszkovszky M.-né, Barabás E., Forgó S., Horváth B. K., Dr. Katona M., Kövessy I., I. Méray J., Oelös S., Oswald J., Dr. Pál M., Medgyessy Zs., Pazár Z., Bury A., Schön I., Hatvani L., Kovács E., — 1953-re: Dr. Becker V.

Előfizetett 1950-ra: Győr rk. tnókp., — 1951-re Győr rk. tnókp., Dombóvár rk. tnókp., Bpest VII. áll. tnókp., Miskolc izr. tnókp., Bpest III. rk. óvónókp., Veszprém rk. tnókp., Kalocsa rk. tnókp. Föv. Pedag. Könyvtár, Szeged rk. tnókp., Bpest IX. rk. tnókp., Szeged Tanárképző, — 1952-re: Győr rk. tnókp., Kőszeg áll. tkp., Bpest IV. rk. tnókp., Zsámbék rk. tnókp., Kir. főigazgatóság, Esztergom rk. tnókp., Sárospatak ref. tkp., Kecskemét rk. tnókp., Sopron (Ors.) rk. tnókp. Győr I. sz. polg. fiúisk., Bpest I. áll. tkp., Szeged rk. tnókp. Kiskunfélegyháza rk. tnókp., Dombóvár rk. tnókp., Székesfehérvár rk. tnókp., Baja rk. tnókp., Győr áll. tnókp., Testnevelési Főiskola. — 1953-ra: Esztergom rk. tnókp., Kecskemét rk. tnókp.

Befizetés a Tanárok Házára: Baja áll. tkp. (48 P.), Jászberény áll. tkp. (4 P.), Kőszeg áll. tkp. (6 P.).

Bpest, 1952. III. 1.

Pócza J. pénztáros.

Beküldött pedagógiai könyvek és füzetek.

- Fináczy Ernő: Herbart élete és pedagógiája.* Bevezetésül Herbartnak *Pedagógiai előadások vázlata* című művéhez. Budapest, 1932. (N. 8-r., 26 l.)
- Hervart: Pedagógiai előadások vázlata.* Fordította: Nagy J. Béla. Bevezetéssel ellátta Fináczy Ernő. Budapest, 1932. A Kisdednevelés kiadása. (N. 8-r., 152 l.) Ára 6 pengő.
- Rácz Lajos: Comenius Sárospatakon.* Néhai Gyertyánffy István hagyományának felhasználásával kiadja a Magyar Tudományos Akadémia. Budapest, 1931. (N. -r., 266 l.)
- Havadi Barnabás: Mi legyen az iskolával?* Budapest, 1931. Pátria nyomda. A szerző kiadása. (K. 8-r., 132 l.) Ára 4 pengő.
- Tuszkai Ödön dr.: A serdülő kor, orvosi és neveléstani szempontból.* (Népszerű Orvosi Zsebkönyvtár, 17.) Budapest, 1932. Mai Henrik és fia. (K. 8-r., 144 l.) Ára 3 pengő.
- Kenyeres Elemér dr.: Időismeret a gyermek- és ifjúkorban.* Adalékok az iskolai történelemtanításhoz. (Különlenyomat a budapesti VII. ker., áll. óvónőképző-intézet 1930—31. évi Értesítőjéből.) Budapest, 1931. Sárkány-nyomda rt. (N. 8-r., 40 l.)
- Baranyai Erzsébet: A neveléslélektani kutatás magyar feladatai a tanítás lélektana körében.* Vázlat egy magyar neveléslélektani kutatóintézet munkatervéhez. Kiadja az egyetem és a Rothermere-alap támogatásával a m. kir. Ferenc József-Tudományegyetem Barátainak Egyesülete. Szeged, 1931.
- Kerecsényi Dezső dr.: A magyar olvasókönyvről.* (Különlenyomat a budapesti evangélikus gimnázium 1930—31. évi Értesítőjéből.) (N. 8 r., 10 l.)
- Schmidl Sándor dr.: Családbédelem és gyermekvédelem.* Budapest, 1932. Hollósy János ny. (16-r., 88 l.)
- Kratofil Dezső: Módszeres Dolgozatok* (8 mintalecke) a polgári fiú- és leányiskola I—IV. osztályának mennyiségtani tananyagából. I. füzet. Szeged, 1931. A szerző kiadása, Szeged I., Szt. Háromság-utca 4/a. (N. 8-r., 80 l.) Ára 2'80 pengő.